



UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL FILOSOFIE ȘI ANTROPOLOGIE

Eugenia BOGATU

ISTORIA ANTROPOLOGIEI

Ghid metodic

Aprobat de Consiliul Calității al USM

CHIȘINĂU, 2022
CEP USM

CZU 13/14(075)

B 63

Recomandat:

*Departamentul Filosofie și Antropologie
și Consiliul Facultății Istorie și Filosofie*

Autor:

Eugenia BOGATU, doctor în filosofie, conferențiar universitar

Recenzent:

Gheorghe BOBÂNĂ, doctor habilitat, profesor universitar

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

Bogatu, Eugenia.

Istoria antropologiei : Ghid metodic / Eugenia Bogatu ;
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie și
Filosofie, Departamentul Filosofie și Antropologie. – Chișinău :
CEP USM, 2022. – 69 p. : tab.

Bibliogr.: p. 64-66 (45 tit.). – 50 ex.

ISBN 978-9975-159-65-4.

13/14(075)

B 63

© E.Bogatu, 2022

© USM, 2022

ISBN 978-9975-159-65-4

CUPRINS

PRELIMINARII	5
OBIECTIVELE GENERALE ALE DISCIPLINEI	6
ADMINISTRAREA CURSULUI	8
STRATEGII DE EVALUARE	9
PROBE DE EVALUARE (mostre)	10
TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR	12
COMPETENȚE PROFESIONALE ȘI FINALITĂȚI DE STUDIU	13
CONȚINUTUL ORELOR DE CURS	15
Tema 1. Antropologia, premisele și fundamentele de constituire	15
Tema 2. Teoria evoluționistă.....	20
Tema 3. Școala funcționalistă	27
Tema 4. Antropologia difuzionistă.....	33
Tema 5. Antropologia dinamică	38
Tema 6. Studiul structurilor sociale ca fundament antropologic	43

Tema 7. Școala „Cultură și Personalitate”	49
Tema 8. Școala structuralistă – Claude Lévi-Strauss	54
Tema 9. Antropologia marxistă.....	59
BIBLIOGRAFIE	64
CERINȚE PENTRU ACTIVITĂȚILE INDIVIDUALE ALE STUDENȚILOR	67
LISTA PROIECTELOR DE REFERATE, ESEURI, ACTIVITĂȚI INDIVIDUALE.....	69

PRELIMINARII

„**Istoria antropologiei**” este un curs fundamental de studiere a etapelor de dezvoltare ale antropologiei, din Antichitate și până în prezent, a coraportului dintre antropologia generală și antropologiile particulare. În special, sunt analizate principalele școli, autori și teorii în antropologie. Este studiată activitatea și operele unor remarcanți antropologi, precum: L.Morgan, E. Taylor, J. Frazer, Fr. Boas, B. Malinowski, R. Benedict, M. Mead, M. Mauss, Cl. Levi-Strauss ș.a. Studiarea „**Istoriei antropologiei**” are un rol decisiv în formarea specialistului în domeniul antropologiei, deoarece îl învață să evalueze orientările antropologice, să compare diferite forme de activitate teoretică și practică în domeniul antropologiei. În consecință, absolventul va putea aprecia cercetătorii, școlile și orientările antropologice la formarea antropologiei ca știință și va obține capacități individuale de cercetare teoretică și activitate practică în domeniul antropologiei.

OBIECTIVELE GENERALE ALE DISCIPLINEI

La nivel de cunoaștere și înțelegere

- Să cunoască baza teoretică a cursului „Istoria antropologiei”;
- Să utilizeze corect conceptele specifice domeniului;
- Să cunoască principalele metode utilizate în cercetarea istoriei antropologiei;
- Să cunoască specificul istoriei antropologiei, prin consultarea diferitelor studii, cercetări privind tematica dată;
- Să identifice importanța studiului „Istoriei antropologiei”.

La nivel de aplicare

- Să stabilească aspectele interdisciplinare ale antropologiei, sociologiei, etnologiei, în studiul istoriei antropologiei;
- Să realizeze un proiect de cercetare la temele considerate actuale;
- Să demonstreze rolul diferiților antropologi în procesul de constituire a studiului antropologiei.

La nivel de integrare

- Să stabilească specificul etnologiei, antropologiei, sociologiei în studiul „Istoriei antropologiei”;
- Să dezvolte capacități de a opera, flexibil, în funcție de contexte socioculturale și microcontexte cu teoriile, conceptele și metodele dobândite;
- Să rezolve prin colaborare situațiile-problemă/dilemă din istoria antropologiei;
- Să argumenteze poziția proprie vizavi de unele situații-problemă în studiul istoriei antropologiei;
- Să selecteze ideile principale din lucrările propuse studiului individual, necesare devenirii profesionale proprii;
- Să autoevalueze abilitățile obținute în cadrul studierii cursului.

Cuvinte-cheie: antropologie, istoria antropologiei, antropologie generală, antropologie particulară, evoluție, evoluționism, sălbăticie, barbarie, civilizație, structură, funcție, sistem, funcționalism, volkerkunde, volkskunde, difuzionism, arii culturale, antropologie dinamică, cultură, aculturație, mutații continue, antropologie politică, fapt social, reprezentări colective, societate, solidaritate mecanică, solidaritate organică, dar, rituri de trecere, culturalism, relativism cultural, particularism cultural, Potlach, patternurile culturii, structuralism, mituri, ritualuri, gândire primitivă, totemism, marxism, societăți fără clase, conflicte, contradicții.

ADMINISTRAREA CURSULUI

Forma de învățământ	Codul disciplinei	Denumirea disciplinei	Responsabil de disciplină	Semestrul	Ore				Evaluarea	Nr. de credite	
					Total	inclusiv					
						C	S	L			LI
cu frecvență la zi	S.02.O.012	Istoria antropologiei	Eugenia Bogatu	I	180	45	45		90	ex	

STRATEGII DE EVALUARE

Formele de organizare a instruirii: curs, seminar, consultații, conferințe, lucru individual.

- strategii/tehnologii didactice aplicate: pentru orele de curs sunt aplicate metodele și strategiile clasice de predare a materialului teoretic: expunere, explicare, problematizare cu elemente de activitate interactivă, cu utilizarea tehnologiilor informaționale, power-point etc.; în cadrul seminarelor sunt folosite metode activ participative: conversația euristică, dezbateri, problematizare, lucru în grup, asalt de idei, interpretarea datelor, lecturi și analize de conținut etc.;

- strategii de evaluare a rezultatelor academice, inclusiv cu indicarea modalității de calcul a notei finale:

1. evaluări curente în cadrul orelor de curs și seminar;
2. evaluări sumative periodice: două lucrări de control;
3. evaluare finală: examen.

Nota la evaluarea finală se calculează în baza notei semestriale și a notei de la examen. La studiile cu frecvență la zi raportul constituie 60% la 40%, iar la studiile cu frecvență redusă – 50% la 50%.

PROBE DE EVALUARE (mostre)

Atestarea intermediară 1

Subiectul 1. Perspective teoretice în cadrul istoriei antropologiei

Activități de evaluare:

- a) Definiți obiectul de studiu al antropologiei și al istoriei antropologiei.
- b) Identificați etapele de dezvoltare ale antropologiei ca știință și raportul dintre antropologia generală și antropologiile particulare.
- c) Apreciați aportul gânditorilor din perioadele antică, renașcentistă și modernă la dezvoltarea antropologiei.

Atestarea intermediară 2

Subiectul 2. Școala funcționalistă

Activități de evaluare:

- a) Expuneți esența și principiile funcționalismului.
- b) Comparați funcționalismul lui Bronislaw Malinowski și A.R. Radcliffe-Brown și evidențiați specificul fiecăruia.
- c) Apreciați importanța funcționalismului ca teorie și metodă.

Evaluarea finală

Subiectul 1. Teoria evoluționistă

- a) Relatați despre esența evoluționismului și problemele cercetate de evoluționism în antropologie.

- b) Comparați concepțiile principalilor teoreticieni ai evoluționismului: Lewis Henry Morgan și Edward Burnett Taylor.
- c) Apreciați concepțiile lui James Frazer.

Subiectul 2. Școala structuralistă – Claude Lévi-Strauss

- a) Relatați despre activitatea lui Claude Lévi-Strauss ca figură dominantă a curentului structuralist.
- b) Analizați concepțiile lui C. Lévi-Strauss despre structurile spiritului uman, cultură ca sistem de semne, relații de rudenie etc.
- c) Apreciați însemnătatea structuralismului.

**TEMATICA ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ
A ORELOR**

Nr. de ordine	Unități de conținut	Ore		
		Curs	Seminar	Lucru individual
	Modulul I. Perspective teoretice în cadrul istoriei antropologiei			
1	Antropologia, premisele și fundamentele de constituire	4	4	10
2	Teoria evoluționistă	6	6	10
3	Școala funcționalistă	4	4	10
4	Antropologia difuzionistă	6	6	10
5	Antropologia dinamică	4	4	10
	Modulul II. Paradigma socioculturală în contextul istoriei antropologiei			
6	Studiul structurilor sociale ca fundament antropologic	6	6	10
7	Școala „Cultură și Personalitate”	4	4	10
8	Școala structuralistă – Claude Lévi-Strauss	6	6	10
9	Antropologia marxistă	5	5	10
	Total	45	45	90

**COMPETENȚE PROFESIONALE
ȘI FINALITĂȚI DE STUDIU**

Competențe	Finalități
Cunoașterea, înțelegerea și interpretarea evoluției conceptelor, teoriilor, metodelor în istoria antropologiei	<ol style="list-style-type: none"> 1. Delimitarea perspectivelor teoretice ale antropologiei. 2. Evidențierea caracterului interdisciplinar al antropologiei. 3. Cunoașterea problemelor cercetate de principalele orientări și școli în antropologie.
Analizarea și sintetizarea teoriilor principalelor orientări și școli în antropologie: evoluționismul, antropologia franceză, culturalismul american, funcționalismul britanic, structuralismul, antropologia marxistă, antropologia dinamică, antropologia germană și evidențierea caracterului interdisciplinar al antropologiei	<ol style="list-style-type: none"> 1. Identificarea tendințelor contemporane de dezvoltare a antropologiei. 2. Compararea diferitelor orientări antropologice, evidențiindu-le aportul, efectuând clasificări și periodizări. 3. Aplicarea cunoștințelor din „Istoria antropologiei” pentru elaborarea unor proiecte științifice proprii. 4. Argumentarea utilității practice a cunoștințelor însușite.
Evaluarea și aplicarea datelor cantitative și calitative, utilizând cunoștințele teoretice și metodologia proprie diferitelor școli și orientări antropologice	Propunerea concepțiilor, concluziilor, opțiunilor proprii prin coordonare cu reflecțiile, soluțiile și perspectivele expuse în teoriile și școlile antropologice

<p>Capacitatea de a aplica cunoștințele teoretice obținute în procesul însușirii acestei discipline în cercetarea științifică și în acțiunile practice</p>	<p>Aplicarea de metode, procedee, considerații analitice și critice din istoria antropologiei</p>
<p>Realizarea analizei comparative a diferitelor orientări antropologice, evidențiindu-le aportul și efectuând clasificări și periodizări în cadrul istoriei antropologiei.</p>	<p>Elaborarea proiectelor de cercetare științifică raportate la probleme studiate de istoria antropologiei</p>

CONȚINUTUL ORELOR DE CURS

Tema 1. Antropologia, premisele și fundamentele de constituire

Obiective de referință:

- Să definească obiectul de studiu al antropologiei și al istoriei antropologiei.
- Să identifice coraportul dintre antropologia generală și antropologiile particulare și etapele de dezvoltare ale antropologiei ca știință.
- Să aprecieze aportul gânditorilor din perioadele antică, renașcentistă și modernă la dezvoltarea antropologiei.

Unități de conținut:

1. Posibile definiții ale antropologiei
2. Tematizări în domeniul istoriei antropologiei
3. Coraportul dintre antropologia generală și antropologiile particulare
4. Precursori ai antropologiei în Antichitate (Herodot, Socrate, Platon, Aristotel ș.a.), epoca renașterii și epoca modernă (M.Montaigne, T.Hobbes, G.Vico, Ch.L.Montesquieu, Kant, ș.a.)

Termeni-cheie: antropologie, istoria antropologiei, antropologie generală, antropologie particulară.

Termenul de **antropologie** a fost folosit pentru prima dată în 1501 de către filosoful, teologul și medicul german Magnus Hundt (1449-1519). A scris lucrarea *Antropologia de hominis dignitate, natura et proprietatibus*, dar nu a cunoscut o răspândire evidentă care să-l integreze într-un circuit de concepte specifice epocii sale.

Putem afirma, cu certitudine, că în absolut toate experiențele gândirii filosofice și științifice au existat preocupări antropologice. Ideile antropologice sunt legate de destinul omului în lume, care este determinat de realitatea lui dublă: natura biologică și natura lui spirituală. Natura biologică a fost mereu privită prin intermediul trebuințelor fiziologice, în timp ce natura spirituală este înțeleasă în două planuri:

1 – un plan al ființei limitate sau finite și 2 – un plan extramundan în care se realizează conexiunea dintre om și divinitate.

Sunt mai multe definiții care ne evidențiază ce reprezentări trebuie să ne facem cu privire la domeniul de studiu al antropologiei. Una dintre primele definiții ar fi cea care face referință la etimologia cuvântului antropologie. Astfel, cuvântul „**antropologie**” este alcătuit din *antropos*, care înseamnă *om*, și *logos*, ce se identifică cu *știință*, *cunoaștere*, *prim principiu*¹. Deci, ar semnifica cunoașterea omului. Cu alte cuvinte, ar fi vorba despre antropologie ca învățătura despre om; știința care studiază poziția omului și a raselor umane, evoluția biologică a omului.

O altă definiție se referă la antropologie ca știință, care se ocupă cu studiul originii, evoluției și variabilității biologice a omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale. Antropologia este știința care studiază originea și evoluția omului în strânsă corelație cu condițiile naturale. Antropologia se ocupă cu studiul științific al omului (specia *Homo sapiens*). Este o disciplină holistică din două puncte de vedere: se ocupă cu studiul tuturor oamenilor din toate epocile istorice și tratează toate dimensiunile umanității. În centrul antropologiei se află ideea de cultură și noțiunea că aceasta reprezintă specia umană. Oamenii și-au dezvoltat o capacitate

¹ TROC G. *Introducere în antropologie*, p.1

<https://ru.scribd.com/doc/194124755/Introducere-in-Antropologie-Conf-dr-Gabriel-Troc>

universală de a concepe lumea simbolic, de a preda și învăța astfel de simboluri în mod social și de a transforma lumea pe baza acestor simboluri.

Antropologia a debutat ca știință a istoriei. Antropologii sec.XIX considerau că fenomenele socioculturale erau guvernate de legi și principii care pot fi descoperite. Această convingere, existentă încă înainte ca științele sociale să-și formeze teorii și metode, era dublată de viziunea iluministă a umanității – concomitent încrezătoare în emanciparea socioculturală a oamenilor și critică față de îndepărtarea acestora de natura lor inocentă. Această dublă sensibilitate față de tradițiile culturale și față de procesele schimbării sociale va caracteriza întotdeauna discursul antropologic.

Termenul „antropologie” a apărut în sec. XV, dar interesul pentru natura omului, viața acestuia, implicarea omului în societate a existat încă din Antichitate. În toate sistemele filosofice omului îi este acordat un loc aparte, cu diferența că în perioada gândirii cosmologice el este privit ca un element al naturii, integrat acesteia. Gândirea europeană de la Socrate încoace, chiar dacă mult timp nu s-a eliberat de elementele mitice, acordă omului un loc privilegiat, ceea ce va duce mai târziu la un demers științific asupra acestuia. Trebuie să-i menționăm pentru ideile lor antropologice pe Tucidide, Lucrețius, dar și pe cei mai remarcabili filosofi ai Antichității clasice grecești – Socrate, Platon, Aristotel.

În sec.XIX-XX cunoștințele despre civilizațiile dispărute se îmbogățesc considerabil datorită cercetărilor arheologice efectuate de arheologi, precum Heinrich Schimann care a studiat civilizația miceniană. Sec. XIX este caracterizat de dezvoltarea teoriilor evoluționiste, deterministe, mitologice în explicarea omului și a culturii sale. Ca metodologie, studiul antropologiei este văzut drept o analiză a informațiilor ce țin de scrieri istorice, jurnale de călătorie etc.

Principalele teorii antropologice ale epocii sunt cele datorate lui Herbert Spencer cu privire la societate în calitate de organism social; Karl Marx – determinismul social și evoluția umanității ca luptă între clase; Morgan – periodizarea culturii și a etnicității; Tylor – definirea culturii. În perioada de la sfârșitul sec.XIX și începutul sec.XX se impune treptat metoda etnografică în cercetarea vieții oamenilor prin locuirea pentru o perioadă împreună cu aceștia și urmărirea lor îndeaproape. În această perioadă, sunt formulate teoriile moderne în științele sociale datorate lui Emile Durkheim și Max Weber. Sec. XX prilejuiește diversificarea teoriilor antropologice și producerea de analize asupra unor teme antropologice, respectiv descrieri despre cele mai diverse culturi.

Există **antropologia generală**, dar există și **antropologii particulare**. Un domeniu distinct în cadrul antropologiei este reprezentat de antropologia filosofică. Acest tip de antropologie este o ramură a filosofiei care studiază esența și perspectivele omului. Mai există antropologia socială și antropologia culturală, discipline care studiază omul în ambianța socială, economică și culturală.

Antropologia poate fi divizată în **patru ramuri**:

Antropologia culturală – studiază evoluția, condițiile de trai, relațiile dintre oameni, instituții, modul în care aceștia reprezintă simbolurile socioculturale.

Antropologia lingvistică – studiază limba și limbajul în contextul sociocultural ca sistem simbolic și de comunicare culturală. Sunt doi lingviști de referință, fondatori ai ipotezei Sapir-Whorf. Este vorba, în acest context, de Edward Sapir și Benjamin Whorf.

Antropologia fizică – studiază alcătuirea corpului uman din punct de vedere biologic și trăsăturile distincte ale raselor umane, modificarea acestor aspecte biologice pe parcursul evoluției lor.

Antropologia arheologică – studiază preistoria umanității pornind de la obiectele rămase în urma trecerii oamenilor.

Subdomeniile ale antropologiei sunt: antropologia socială; antropologia economică; antropologia politică; antropologia religioasă; antropologia urbană; antropologia simbolică; antropologia vizuală.

Se întâlnesc mai multe domenii de studiu autonom în cadrul antropologiei, cu propriile teorii și metode: antropologia rudeniei și a familiei; antropologia feministă; antropologia postcolonialistă; antropologia naționalismului; antropologia socialismului; antropologia corpului; antropologia alimentației; antropologia turismului; antropologia aplicată.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Definiți obiectul de studiu al antropologiei și al istoriei antropologiei.
- b) Expuneți posibilele definiții ale antropologiei.
- c) Identificați etapele de dezvoltare ale antropologiei ca știință și raportul dintre antropologia generală și antropologiile particulare.
- d) Apreciați aportul gânditorilor din perioadele antică, renescentistă și modernă la dezvoltarea antropologiei

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
4. DELLIEGE, Robert. *O istorie a antropologiei*. Chișinău: Cartier, 2007.
5. TROC, Gabriel. *Introducere în Antropologie*.
<https://www.youtube.com/watch?v=IVanjIERniE>

Tema 2. Teoria evoluționistă

Obiective de referință:

- Să cunoască esența evoluționismului și problemele cercetate de evoluționism în antropologie.
- Să compare concepțiile principalilor teoreticieni ai evoluționismului: Lewis Henry Morgan și Edward Burnett Taylor – principalii teoreticieni ai evoluționismului.
- Să aprecieze concepțiile lui James Frazer.

Unități de conținut:

1. Esența teoriei evoluției naturale elaborată de Charles Darwin
2. Problemele cercetate de evoluționism în antropologie
3. Lewis Henry Morgan și Edward Burnett Taylor – principalii teoreticieni ai evoluționismului
4. L.H. Morgan despre stadiile dezvoltării societății umane: sălbăticie, barbarie, civilizație
5. E. B. Taylor despre originea și evoluția religiei
6. Concepțiile lui James Frazer. Lucrarea *Creanga de aur*

Termeni-cheie: *evoluție, evoluționism, sălbăticie, barbarie, civilizație.*

Demersul evoluționistilor nu este unul de natură inductivă, ci, mai degrabă, ipotetico-deductiv; se poate vorbi, astfel, despre o adevărată teorie evoluționistă care are în vedere trei lucruri: istoria umanității, locul diferitelor instituții ale omului în cadrul acestei istorii și diferențele care despart societățile existente. Bazele teoriei evoluționiste au fost puse de **Ch. Darwin** (1809-1882). Darwin, datorită multiplelor sale observații, a dedus că o specie naturală nu este fixă, iar pe de altă parte, că este posibil ca o specie să se transforme într-o alta. Speciile nu numai se schimbă, ci și

progresează, devenind din ce în ce mai complexe. Prin urmare, natura își desăvârșește opera. Darwin și-a publicat *Istoria speciilor* (1859), una dintre cărțile cele mai valoroase din toată istoria omenirii. Trebuie de menționat că înainte de apariția acestei cărți, majoritatea biologilor considerau speciile naturale ca niște grupuri fixe, imuabile: Dumnezeu fiind cel care a creat nemijlocit fiecare specie de plante și de animale, fiecare specie posedă aceleași caracteristici ca și cuplul primordial. Anumite specii pot să se nască din alte specii și că, în consecință, nicio specie nu este eternă. Pentru Darwin, teoria evoluției constă într-un proces prin care organismele ce sunt capabile de a supraviețui și de a procrea într-un mediu dat ajung la această performanță pe socoteala altora, care nu posedă atare capacitate. Mediul, social ori natural, se schimbă mereu. Rezultă de aici că organismele trebuie să se adapteze schimbărilor de mediu. Or, ca să supraviețuiască schimbărilor de mediu, organismele au nevoie de anumite calități care să le permită să se adapteze la noile condiții. Organismele bine adaptate vor putea supraviețui și, din generație în generație, această calitate deosebită va deveni caracteristica specifică întregului grup.

Evoluția devine schimbare transgenerațională, pe de o parte, iar pe de alta, ea este produsul unei mai bune adaptări la mediu. Din perspectiva raportării antropologiei la **paradigma evoluționistă**, putem afirma că sarcina fiecărui savant era, de acum înainte, aceea de a reconstrui scheme de evoluție. Din acel moment, principala preocupare intelectuală a epocii a fost, pe de o parte, să așeze popoarele și instituțiile sociale ale lumii pe „segmente de evoluție”. Putem observa modul în care evoluționismul retrezea interesul pentru studiul societăților primitive. Ideea de progres, strâns legată de principiul evoluției, îi determina pe teoreticienii evoluționismului să considere că societățile occidentale erau cele mai evolute și, prin urmare, superioare celorlalte. În plus, instituțiile sociale, cunoscând o evoluție asemănătoare, instituțiile europenilor erau, evident, cele mai

evolute forme. Astfel, familia-nucleu, creștinismul, monogamia, proprietatea privată și democrația parlamentară, dar și criteriile morale ale epocii erau privite ca fiind formele perfecte ale familiei, religiei, căsătoriei, proprietății, organizării politice și ale valorilor morale.

Conceptul de „supraviețuire” este o noțiune-cheie a metodologiei evoluționiste. Scopul antropologilor evoluționiști este acela de a trasa originile instituțiilor moderne, văzute ca puncte *terminus* ale progresului uman și de a propune, în același timp, o tipologie clară a diferitelor culturi și societăți, definind faze, stadii și stări diverse, prin care trec toate grupurile omenеști. Mersul înainte al omenirii este, astfel, o trecere de la simplu la complex, de la irațional la rațional. Chiar dacă întreaga teorie evoluționistă se bazează pe o judecată de valoare, trebuie totuși să subliniem că ea pune în discuție postulatul fundamental al omului; într-adevăr, dacă anumite popoare sunt considerate ca fiind inferioare, situându-se la baza scării umane, ele sunt, totodată, pe aceeași scară ca și celelalte, căci principiul progresului universal postulează că toate popoarele pot atinge un stadiu avansat. Evoluționismul antropologilor era diferit întrucâtva de cel al biologilor, în sensul în care primii puneau accentul pe imobilitatea speciilor și aveau tendința de a considera că nu existau diferențe sociale înnăscute.

Lewis Morgan (1818-1881). Și-a propus să culegă terminologiile de rudenie ale numeroaselor populații ale planetei, redactând pentru aceasta un chestionar pe care îl trimite în mai multe țări. Astfel, el reușește să claseze terminologiile de rudenie în două grupuri: sistemele clasificatorii și sistemele descriptive, care, după el, corespund aproximativ liniei de demarcație între noncivilizație și civilizație. Un sistem clasifică atunci când asimilează rudeniile colaterale rudeniilor liniare, de exemplu când frații tatălui sunt numiți „tați”. Sistemele descriptive, dimpotrivă, se folosesc de termeni primari care nu sunt niciodată transferați colateral, adică la

rudele colaterale². Morgan concepe, mai întâi, istoria umanității în două mari stadii: cel al sălbăticiiei și cel al civilizației. Mai târziu, în *Ancient Society*, el introduce un al treilea stadiu, pe cel al barbariei. În opinia sa, istoria umanității se poate, așadar, împărți în trei mari stadii: sălbăticia, barbaria și civilizația. Primele două sunt, la rândul lor, subîmpărțite în trei perioade: inferioară, medie și superioară. Există o progresie naturală și necesară, după spusele lui Morgan, de la un stadiu la altul, iar noi regăsim aici teleologia teoriei evoluționiste, conform căreia orice umanitate tinde spre un scop. Astfel, marile etape ale dezvoltării societății umane, conform lui Morgan, sunt:

1. Stadiul inferior al stării de sălbăticie: sunt aici primii pași ai omenirii; omul se hrănește cu fructe și cu nuci, deci doar din cules; în această perioadă, se dezvoltă limbajul articulat. Nu mai există azi societate în viață care să stea mărturie acestui stadiu care se termină odată cu descoperirea focului și a artei pescuitului.
2. Stadiul mediu al stării de sălbăticie: odată cu focul și vânătoarea, omenirea câștigă noi teritorii.
3. Stadiul superior al stării de sălbăticie: începe odată cu inventarea arcului și săgeților; acesta este exemplificat prin anumite triburi indiene din America de Sud.
4. Stadiul inferior al barbariei: corespunde inventării olăritului, care constituie demarcația arbitrară, dar necesară, între sălbăticie și barbarie.
5. Stadiul mediu al barbariei: se caracterizează prin folosirea arhitecturală a pietrei, domesticirea animalelor și agricultura irigată.

² TROC, G. *Introducere în antropologie*, p.56

<https://ru.scribd.com/doc/194124755/Introducere-in-Antropologie-Conf-dr-Gabriel-Troc>

6. Stadiul superior al barbariei: începe odată cu producerea fierului.
7. Civilizația: începe cu alfabetul fonetic și scrierea.

Morgan considera că societatea secolului al XIX-lea, cu familia conjugală și morala sa creștină, era forma cea mai avansată a civilizației. Studiul relațiilor de rudenie constituie, probabil, contribuția decisivă a lui Morgan, cu insistența sa particulară asupra termenilor de rudenie: Morgan înțelesese foarte corect că limbajul era cel mai important dintre toate elementele etnografice.

Edward Taylor (1832-1917). În calitate de profesor de antropologie socială, el a fost primul care a subliniat unitatea psihică a omului, un principiu cu adevărat fondator al antropologiei. Descoperirea unor obiecte și practici asemănătoare în diverse părți ale lumii îl fac să creadă că spiritul uman funcționează similar în toate societățile. Toți oamenii se bucură de aceleași capacități mentale, o comparație între ei fiind dacă nu de dorit, cel puțin posibilă. Cu siguranță, există diferențe între oameni, dar acestea depind de gradul de evoluție, în niciun caz, aceste diferențe nu sunt date odată pentru totdeauna. După Taylor, dimpotrivă, diferitele grupuri umane nu sunt despărțite unele de altele definitiv: ele se bucură de facultăți mentale asemănătoare și diferă unele de altele prin grad, în niciun caz prin natura lor. Deci, antropologia lui Taylor se bazează pe ceea ce se s-a numit metoda comparativă, cea care pune în legătură date provenind din medii foarte diferite pentru a putea trage, de aici, concluzii generale. Cel mai adesea, acestea vor fi de tip evoluționist. În studiul său consacrat religiilor primitive, Taylor se va dovedi și mai mult evoluționist, atunci când va elabora conceptul de *animism*, considerat ca una dintre contribuțiile sale esențiale aduse etnologiei. După Taylor, societățile cele mai primitive nu cunosc noțiunea de „divinitate supremă”. El susține că marile zeități nu puteau apărea decât după o lungă evoluție, care începea cu credința primitivă în spirite. Vom regăsi din nou amprenta

evoluționistă caracteristică lui Taylor, căci ceea ce îl va interesa aici, în primul rând, va fi să creeze o teorie a originii și a evoluției religiei. După Taylor, o definiție minimală a religiei permite punerea pe o aceeași linie neîntreruptă și a „creștinismului civilizată”. Într-adevăr, definind religia ca o credință în ființe spirituale, Taylor consideră că este vorba de un fenomen universal, prezent în toate societățile. Ceea ce el numește *animism* este deci numitorul comun al tuturor religiilor, dar și punctul zero al religiei, forma elementară a vieții religioase, cea care caracterizează zorii omenirii. După Taylor, originea religiei este, în esența ei, de ordin intelectual, în sensul în care practicile și doctrinele religioase sunt fenomene culturale, produse ale rațiunii omenești, și nu invenții supranaturale. Astfel, omul va ajunge să conceapă spirite plecând de la întrebări pe care și le va pune despre el însuși. Forma cea mai simplă a religiei provine, așadar, din „meditațiile” omului primitiv asupra experienței de vis și din întrebările pe care și le pune în fața diferenței dintre un om și un cadavru. Omul primitiv, observând aceste mistere și dornic de a le găsi o soluție, s-a întors deci spre conceptul de ființă umană, văzută ca entitate imaterială, separabilă de trup; credința într-o existență a sufletului putea, într-adevăr, să explice anumite vise și să-și dea seama despre ceea ce se întâmplă la moartea unui om. Altfel spus, omul primitiv reușea, în acest fel, să rezolve enigma intelectuală a morții ființei, postulând existența unor ființe numite spirite, cu o existență despărțită de trup. Această credință a antrenat atitudini de teamă ori de respect față de aceste ființe spirituale și imateriale, iar aceste atitudini au constituit esența primelor religii.

După Taylor, omul primitiv și-a extins această credință la toate fenomenele naturale și a conceput, plecând de la ele, o viziune dualistă a universului: dualitatea omului se observă în visele sale, timp în care sufletul migrează, în imaginea sa; dar, după cum am mai văzut, omul nu este singurul astfel împărțit, căci tot ce a fost creat – ființă sau lucru – e la fel compus: dintr-un corp și dintr-un spirit. În

1889, Taylor publică ceea ce, legitim, poate fi considerat primul manual de antropologie. Această lucrare, intitulată *Anthropology*, a fost de mai multe ori reeditată. Taylor notează totuși că oricare ar fi diferențele dintre oameni, structura trupului lor și funcționarea spiritului lor îi fac asemănători. Este ceea ce explică, de altfel, că diferitele rase sunt capabile să se cupleze și, astfel, să se reproducă. Oamenii pot fi gândiți ca provenind din strămoși comuni, limbile lor purtând ele însele marca acestei evoluții. Or, studiul comparatist al limbilor poate, plecând de la aceasta, să ne ajute în reconstituirea istoriei umanității. Antropologia lui Taylor constă în a reduce totul la trecut. Ideile lui au rămas închise în prisma evoluției.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Relatați despre esența evoluționismului și problemele cercetate de evoluționism în antropologie.
- b) Descrieți concepțiile principalilor teoreticieni ai evoluționismului Lewis Henry Morgan și Edward Burnett Taylor.
- c) Analizați importanța și limitele antropologiei evoluționiste.
- d) Apreciați concepțiile lui James Frazer.

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. BARRET, Stanley. *Anthropology. A Student's Guide to Theory and Method*. Toronto: University of Toronto Press, 1996.
2. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.
3. DELLIEGE, Robert. *O istorie a antropologiei*. Chișinău: Cartier, 2007.
4. GÉRAUD, Marie-Odile, LESERVOISIER, Olivier, POTTIER, Richard. *Noțiunile-cheie ale etnologiei*, Iași: Polirom, 2001.
5. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.
6. MARCUS, George E., FISCHER, Michael F. *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human*

Sciences, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.

7. MURDOCK, George P. *Culture and Society*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1965.

Tema 3. Școala funcționalistă

Obiective de referință:

- Să cunoască esența și principiile funcționalismului.
- Să compare funcționalismul lui Bronislaw Malinowski și A. R. Radcliffe-Brown și să evidențieze specificul fiecăruia.
- Să argumenteze continuarea demersului antropologic funcționalist de către Edward Evans-Pritchard și Jack Goody.
- Să aprecieze importanța funcționalismului ca teorie și ca metodă.

Unități de conținut:

1. Esența și principiile funcționalismului. Funcționalismul ca metodă: „analiza funcțională”
2. Specificul funcționalismului lui Bronislaw Malinowski
3. B. Malinowski și A. R. Radcliffe-Brown despre sarcina antropologiei și a antropologului
4. „Structura socială” și principiile structurale la Alfred R. Radcliffe-Brown
5. Continuarea demersului antropologic funcționalist de către Edward Evans-Pritchard și Jack Goody

Termeni-cheie: structură, funcție, sistem, funcționalism.

Un timp nou începe odată cu secolul al XX-lea, cu un cercetător de origine poloneză, **Bronislaw Malinowski**. Funcționalismul rămâne însă mai mult decât o teorie, mai degrabă a

way of looking at things, un fel de a vedea lucrurile, o atitudine față de studiul societății.

Context, funcție și sistem. La începutul secolului al XX-lea, etnologii resimt tot mai acut nevoia de a acumula materiale empirice. Ei înțeleg, astfel, să studieze societatea așa cum se prezintă ea observației, și nu ca o rămășiță poetică a unui trecut îndepărtat. Din aceste două elemente s-a născut curentul funcționalist. Funcționaliștii doreau să nu mai continue tehnica reconstituirilor hazardate ale trecutului. Pe viitor, obiectul lor de studiu trebuia să fie nu istoria omenirii, ci societățile înseși, concrete, vii. Funcționaliștii se vor îndepărta de istoria și mai ales de pseudoistoria evoluționiștilor și a difuzioniștilor, pentru a se concentra asupra funcționării societăților. Funcționaliștii vor dezvolta ceea ce astăzi numim analogia organicistă, adică vor considera societatea sau cultura asemeni unui organism viu pe care îl vor studia ca atare.

Pentru **Radcliffe-Brown**, un organism viu este un ansamblu de elemente legate unele de altele pentru a forma un tot integrat. Fiecare element participă, contribuie la funcționarea ansamblului. Astfel, funcția inimii este aceea de a pompa sânge în corp. Tot la fel, o societate poate fi considerată ca un tot integrat, în cadrul căruia fiecare instituție îndeplinește o funcție, adică participă la bunul mers al ansamblului. Fiecare instituție socială ajută deci la continuitatea vieții sociale. Regăsim un fel de teleologism în teoria funcționalistă: într-adevăr, orice instituție dintr-o societate nu apare din întâmplare, ci pentru că are un rol de îndeplinit în menținerea ordinii sociale; orice instituție contribuie la buna funcționare a unei societăți.

Esența însăși a funcționalismului este de a insista, în explicarea comportamentului social, pe context. Orice instituție, pentru a fi explicată și înțeleasă, trebuie să fie legată de context. Doar studiul aprofundat al unei culturi permite ducerea la bun sfârșit a unui astfel de demers. Din punct de vedere formal, funcționalismul ar fi atunci o doctrină conservatoare, care ar avea scopul de a arăta că

fiecare instituție, rit ori cutumă participă la echilibrul societății, consolidând ordinea socială. Observația participativă, ca metodă tehnică de cercetare, întărește și mai mult acest punct de vedere. Dintr-un anumit punct de vedere, fiecare cultură este o configurație unică: se insistă, aici, pe această originalitate, în detrimentul comparațiilor și al generalizărilor. Ca și culturalismul, funcționalismul presupune noțiunea de sistem, de ansamblu integrat și fixează granițe între ansamblele culturale. Observația participativă constă în imersiunea cercetătorului în societatea pe care înțelege să o studieze pe o perioadă destul de lungă, de obicei de unu-doi ani. El încearcă să se amestece, pe cât posibil, în viața acestui grup, căutând să fie cât mai discret posibil. Ca tehnică de cercetare, observația participativă este deci în mod necesar îndreptată spre grupurile sociale reduse ca număr și relativ stabile.

Scopul final al antropologiei sociale, ne spune Malinowski, este pur și simplu acela de a sesiza punctul de vedere al indigenului, raporturile pe care le are acesta cu viața, să-i înțelegi viziunea particulară asupra lumii. Malinowski subliniază originalitatea anchetei etnografice care vrea să perceapă instituțiile nu dintr-un punct de vedere juridico-formal, ci ținând seama de ideile pe care indivizii și le fac despre ele și modul în care aceștia le trăiesc. Amestecându-se cu indigenii, etnologul nu mai este o ființă superioară, ci încearcă, dimpotrivă, să le pătrundă limba și cultura. În opinia lui Malinowski, munca de teren a transformat pentru noi lumea „sălbatică”, senzaționalul și ceea ce e uimitor la primitivi într-un număr de comunități bine ordonate, guvernate de legi și de principii de gândire coerente. Credința populară ne face să ne închipuim că indigenii trăiesc în stadiul natural. Știința modernă, dimpotrivă, arată că instituțiile lor sociale răspund unor principii de organizare bine definite; că relațiile lor personale și publice sunt conduse de o autoritate, de lege ori ordine; aceste relații personale se află, în afară de aceasta, sub controlul unor legături de rudenie și de

clan extrem de complexe. Munca de teren furnizează dovada empirică a premiselor umaniste pe care se fundamentează antropologia modernă și conform cărora diferitele culturi nu pot fi evaluate ca superioare ori inferioare, ca mai bune ori mai proaste, ci, pur și simplu, ca diferite unele de altele. Această nouă metodă de cercetare pune bazele relativismului cultural, care se bazează pe o respingere a etnocentrismului, termen ce a căpătat o puternică conotație peiorativă, pentru a desemna orice perspectivă bazată pe o judecată de valoare.

Bronislaw Malinowski (1884-1942) a fost un mare teoretician. S-a distins mai ales prin monografiile sale, dar a fost, totodată, și un remarcabil profesor, care a format o întreagă școală de antropologi. Una dintre lucrările sale – *Les Argonautes du Pacifique Occidental* constituie o adevărată capodoperă a literaturii antropologice, un monument al etnografiei. Această lucrare conține descrierea unei rețele de schimb, care-i unește pe locuitorii insulelor din arhipelagul Trobriand, din Melanezia. Această rețea de schimburi este cunoscută sub numele de *kula*. Termenul de „kula” este o instituție extrem de vastă și de complexă, care cuprinde un mare număr de triburi ce trăiesc pe numeroase insule, formând astfel un circuit închis. *Kula* nu este totuși o activitate pur economică. De vreme ce, pe de o parte, implică ceremonii publice și un ritual magic elaborat; pe de altă parte, fiecare mișcare a kulei, fiecare detaliu al tranzacțiilor sunt determinate de un ansamblu de reguli și de convenții tradiționale. Lucru remarcabil, bunurile schimbate în cadrul *kula* nu au nicio utilitate practică, ci sunt, în mod esențial, bunuri de prestigiu. Nimeni nu păstrează aceste bunuri dincolo de o anumită perioadă de timp: un bun primit trebuie, în mod obligatoriu, dat, donat după ceva vreme. Aceste bunuri sunt două:

- mai întâi, este vorba de *mwali*, brățări din scoici albe, cu destinatarul într-o direcție;

- apoi, *soulava* sau coliere de scoici roșii cu destinatarul reciproc.

Kula nu este, atunci, nimic altceva decât schimbul ceremonial de *mwali* contra *soulava*, schimb repetat la nesfârșit, căci nimeni nu păstrează aceste bunuri care, de altfel, nu sunt purtate ca podoabe, în viața de zi cu zi. *Kula* este supus unor reguli foarte precise. Astfel, bunurile călătoresc mereu în aceeași direcție: dacă cineva a primit *mwali* de la altcineva, îi va da mereu *soulava* și viceversa. În al doilea rând, nu toți oamenii participă la acest schimb. În al treilea rând, numărul de parteneri ai unui individ este proporțional cu statutul lor social: oamenii de rând n-au decât câțiva parteneri, în timp ce un șef poate avea până la două sute. Dacă deținerea de bunuri este limitată în timp, schimbul dintre parteneri trebuie să aibă loc toată viața: este vorba de o alianță care unește pe viață două persoane.

Malinowski arată că fenomenul *kula* este manifestarea cea mai spectaculoasă a unui principiu care stăpânește întreaga viață socială a acestor triburi, principiul reciprocității. Astfel, el a fost primul care a descoperit nu numai că schimbul este un principiu fundamental al oricărei vieți sociale, ci și că schimbul se manifestă și prin dar care pare totuși a-l contrazice a priori. Căci darul nu poate exista fără o anumită reciprocitate, adică fără un contradar. În *kula*, avem de-a face cu daruri, și nu cu altceva. *Kula* pune în evidență și importanța principiului de reciprocitate în viața economică, dar și tendința profundă potrivit căreia, în fiecare societate, există oportunitatea de a crea legături sociale prin schimbul de daruri. Astfel, grupul social nu este integrat printr-un sentiment mistic de unitate, după cum credea Durkheim, ci pentru că un individ știe că, în contrapartida a ceea ce dă celorlalți, primește un serviciu corespunzător. Prin urmare, acest concept de reciprocitate este cel care stă la baza oricărei vieți sociale. Vedem cum *kula* este mai mult decât o simplă tranzacție comercială. Este, mai ales, un schimb,

repetat la nesfârșit, care se bazează, în bună parte, pe onoare și încredere. El se desfășoară după reguli fixe, prin asocierea mai multor mii de indivizi.

Malinowski a sesizat primul acest principiu al schimbului ca bază a legăturii sociale. După Malinowski, magia nu este religie și una nu o înlocuiește pe cealaltă. Actul magic este îndreptat spre realizarea a ceva. Și totuși, chiar dacă actul religios nu vizează un scop practic, Malinowski crede că rațiunea sa îi este exterioară, ceea ce înseamnă că funcția sa este un mijloc de a întări coeziunea grupului. Religia neutralizează tendințele centrifuge și autorizează restabilirea moralei. O religie are nevoie, de altfel, de o comunitate și se manifestă de-a lungul unor sărbători regulate. Religia are alte funcții decât cele sociale: ea servește în a da curaj individului, în a-i întări încrederea, ea susține toate atitudinile mentale utile. Așadar, funcțiile științei și ale magiei sunt diferite: în primul caz, se încearcă a se stăpâni forțele naturii, în al doilea, se vizează acoperirea unui gol de cunoștințe. Religia, magia și știința nu sunt deci stadii diferite ale evoluției societăților, ci răspund, fiecare, unor întrebări specifice.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Expuneți esența și principiile funcționalismului.
- b) Analizați principalele tematizări – context, funcție, sistem, observație participantă.
- c) Comparați funcționalismul lui Bronislaw Malinowski cu al lui A. R. Radcliffe-Brown.
- d) Apreciați importanța funcționalismului ca teorie și metodă.

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.

3. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999.
4. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.
5. MALINOWSKI, Bronislaw. *Les Argonautes du Pacifique Occidental*, Paris: Gallimard, 1993.
6. MALINOWSKI, Bronislaw. *Une théorie scientifique de la culture*. Paris: Maspéro, 1968.
7. MARCUS, George E., FISCHER, Michael, F. *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human Sciences*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.

Tema 4. Antropologia difuzionistă

Obiective de referință:

- Să indice deosebirile și asemănările dintre disciplinele Volkerkunde – „știința popoarelor” și Volkskunde – „știința poporului”.
- Să se evidențieze problemele abordate de antropologia germană în perioada clasică (sf. sec.XVIII-înc. sec.XIX).
- Să analizeze ideile antropologice ale lui G.Klemm, T.Waitz, A.Bastian.
- Să aprecieze rolul difuzionismului (Friedrich Ratzel, Leo Frobenius, Fritz Graebner ș.a.).

Unități de conținut:

1. Disciplinele Volkerkunde – „știința popoarelor” și Volkskunde – „știința poporului”: deosebiri și asemănări
2. Perioada clasică în dezvoltarea antropologiei germane (sf. sec.XVIII-înc. sec.XIX). Cercetările lui Blumenbach.
3. Ideile antropologice ale lui G.Klemm, T.Waitz, A.Bastian.

4. Difuzionismul și studiul unor arii culturale unice (Friedrich Ratzel, Leo Frobenius, Fritz Graebner ș.a.).

Termeni-cheie: *volkerkunde, volkskunde, difuzionism, arii culturale.*

În țările de limbă germană, etnologia e împărțită în două discipline distincte:

1. **Volkerkunde** – știința popoarelor – se ocupă de studierea populațiilor considerate exotice.
2. **Volkskunde** – știința poporului – studiază în mod exclusiv cultura germană.

Prima s-a dezvoltat în același timp cu mișcarea națională germană de la înc.sec. XIX, este inspirată de lucrările filosofiei germanice. A doua s-a constituit în a doua jumătate a sec.XIX. În afară de perioada 1885-1918, ea va fi etnologia unei societăți fără colonii și fără rezervații indigene. Fiind preocupată mai ales de reconstruirea civilizației originare, ea a aplicat o abordare intuitivă. Deși s-au delimitat încă de la sf.sec. XIX, între prima și a doua există trăsături comune:

- sunt asociate cu o dezvoltare intensă a muzeelor exotice și folclorice;
- definesc cultura pe baza unei anulări a dihotomiei între material și spiritual;
- ambele se delimitează de sociologie și își revendică neapartenența la științele sociale.

Perioada clasică în dezvoltarea antropologiei germane – sf.sec. XVIII-încep.sec.XIX. În cadrul acestei perioade, au activat mari savanți – G.Forster, J.G.Herder, C.Meiners, A.von Humboldt. Se dezvoltă îndeosebi cercetările de antropologie fizică. Scopul a fost de a explica cât mai complet originile și practicile de dezvoltare ale omului și civilizației.

Volkskunde propune o viziune ierarhică asupra lumii, care va influența, la rândul său, Volkerkunde. Premise comune pentru ambele discipline – sunt asociate cu o dezvoltare a muzeelor exotice și folclorice; definesc cultura pe baza unei polarizări între material și spiritual; ambele se delimitează de sociologie; își revendică neapartenența la științele sociale. În cadrul acestei perioade s-au întâlnit următoarele probleme: încercarea de a da o explicație universală a originilor omului și civilizației; afirmă specificitatea ireductibilă a identității național-populare.

C.Klemm (1802-1867) – împarte omenirea pe criterii tehnologice în populații pasive și populații active, susceptibile de a trece prin trei stadii istorice: sălbăticia, domesticirea, libertatea.

T.Waitz (1821-1864) – fondează o psihologie comparativă a popoarelor, care se opune atât determinismului geografic, cât și ideologiei rasiste (1858-1871).

A.Bastian (1826-1905) – încearcă să realizeze o sinteză între studiul psihologiei popoarelor și cel al culturii materiale (1881). El promovează prin intermediul muzeologiei, mai ales știința popoarelor ca știință utilă expansiunii coloniale. El definește civilizația într-un mod unitar, postulând existența unor idei elementare universale, dar recunoaște diversitatea și dezvoltarea pluriliniară a societăților prin definiția pe care o dă provinciilor culturale.

Fr.Ratzel (1844-1904) – fondatorul teoriei migrațiilor. Este un precursor al ideii difuzioniste (1899); Concepția sa despre raporturile om-obiect și societate-mediul implică totuși o oarecare reificare a culturilor.

L.Frobenius (1873-1938) – respinge, în principiu, definirea unei culturi prin simpla adăugare de elemente și încearcă să stabilească în morfologia culturală pe care o propune, interdependența organică a culturilor ca forme vii – Kulturkreislehre, dotate cu un suflet imanent – Paideuma. În acest domeniu, omul se definește a fi ca obiect, și nu ca subiect.

Reprezentanții difuzionismului german – Fr.Ratzel, L.Frobenius, Fritz Graebner, W.Schmidt, își dezvoltă ideile ca o reacție la evoluționism. Diviziunea culturală reprezintă procesul de răspândire a unor trăsături ale culturii de la locul originii sale spre alte locuri. Bazele teoriei difuzioniste au fost puse în Germania, unde erau cele mai multe muzee etnografice și cercetătorii erau cointeresați să identifice vestigii culturale specifice – mituri, tipuri de unelte etc. Frobenius a studiat dreptul la Universitatea Heidelberg și medicina la Berlin și Praga. Este întemeietorul muzeului Wolkerkunde (știința popoarelor) la Berlin (1886). Sub influența filosofiei evoluționiste și a metodei istorice, Bastian pledează pentru ideea unității psihice a omenirii. El a observat persistența unor elemente culturale identice, cu mici variațiuni, pe tot cuprinsul globului, numite mituri. El a contribuit la cercetarea și analiza fenomenelor religioase, în special analizează fetișismul.

Fr.Ratzel în lucrarea *Antropogeografia* a dezvoltat o explicație din perspectivă geografică a statului, a evoluției și puterii sale. Mediul geografic are impact asupra vieții politice. Spațiul modelează profund existența populației care îl locuiește. Spațiul condiționează nu numai limitele fizice de extindere a unei comunități, dar și atitudinea mentală față de lumea înconjurătoare. În momentul în care suprafața statului este locuită de un număr prea mare de oameni, sau de o populație redusă, apare discordanța antropogeografică. De ex. Rusia la sf.sec. XIX avea o suprafață de 10 ori mai mare decât Germania și de 2,5 ori mai mare decât a principalelor state europene luate la un loc, dar populația sa era mai redusă decât cea din Europa Centrală. Concluzia: În cazul rușilor, avariția pentru spațiu nu are niciun alt temei decât reflexul moștenit de la populațiile primitive ale stepei. Avariția pentru spațiu poate fi explicată cu temei atunci când există o densitate prea mare, care nu mai asigură condiții potrivite de evoluție. În ambele cazuri, ia naștere fenomenul migrației, mai ales atunci când teritoriul cu densitate

redusă este vecin cu teritoriul cu densitate mare. Se produce colonizarea externă. Atunci poporul năvălește în afara sa și apar toate acele forme ale creșterii spațiale care duc, în cele din urmă, la dobândirea de noi teritorii. Invasia militară, cucerirea, este adeseori strâns legată de această colonizare. Colonizarea internă este distribuirea cât mai omogenă a populației pe suprafața statului, valorificarea în interior a pământului care nu-i ocupat încă. Există geospații – extinderea forței civilizatoare a unei civilizații la nivelul unui continent – geospațiul american, prin cultură și forță modelatoare și nu prin extinderea politică.

Fritz Graebner (1877-1943) – reia și perfecționează noțiunea de arie culturală, acordă mai multă atenție și importanță raporturilor interculturale decât analizei interne a societăților particulare. Totuși, el nu reușește să depășească contradicția dintre demersul intuitiv utilizat de Frobenius și o metodă de clasificare care analizează societățile sau complexe culturale pornind de la ansamblurile de criterii formale definite de etnologie.

W.Schmidt (1868-1954) – adept al unui difuzionism cultural-istoric care urmărește stabilirea unei cronologii relative universale a culturilor. El juxtapune un număr redus de trăsături pentru a decela vârsta etnologică a unei populații contemporane, caracteristica principală fiind gradul de fidelitate față de revelația monoteistă, originară universală. Proiectarea clasificărilor ierarhice ale trăsăturilor tehnologice sau spirituale pe o axă cronologică este o metodă care nu poate decât să suscite îndoieli în legătură cu caracterul istoric al acestor variante de difuzionism.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Analizați specificul antropologiei germane.
- b) Evidențiați problemele abordate de antropologia germană în perioada clasică (sf.sec.XVIII- înc.sec.XIX).

- c) Descrieți ideile antropologilor germani: Friedrich Ratzel, Leo Frobenius, Fritz Graebner ș.a.).
- d) Apreciați rolul difuzionismului în cadrul antropologiei germane.

Surse bibliografice propuse spre documentare

1. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999.
4. GÉRAUD, Marie-Odile, LESERVOISIER, Olivier, POTTIER, Richard. *Noțiunile-cheie ale etnologiei*, Iași: Polirom, 2001.
5. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.

Tema 5. Antropologia dinamică

Obiective de referință:

- Să identifice specificul antropologiei dinamice față de antropologia clasică și reprezentanții ei.
- Să determine esența problemelor studiate de Max Gluckman și Victor Turner.
- Să cunoască concepțiile lui Melville Herskovits și Roger Bastide despre cultură și aculturație.
- Să evidențieze problemele de antropologie politică la G. Balandier.
- Să se pronunțe cu privire la însemnătatea antropologiei dinamice.

Unități de conținut:

1. Max Gluckman și școala de la Manchester: studiul relațiilor de rudenie, studiul structurii familiale, „teoria filiației”

2. Victor Turner – Simbolismul culorilor
3. Melville Herskovits despre cultură și aculturație
4. Studiul proceselor de aculturație în antropologia lui Roger Bastide
5. Georges Balandier despre conflicte și mutații continue în orice societate

Termeni-cheie: antropologie dinamică, cultură, aculturație, mutații continue, antropologie politică.

Max Gluckman (1911-1975) și Școala de la Manchester. Originar din Africa de Sud, Max Gluckman a predat antropologia structurală la Oxford, înainte de a deveni profesor la Universitatea din Manchester, unde a exercitat o influență atât de mare, încât s-a ajuns să se vorbească de Școala de la Manchester. Influența lui Gluckman asupra Catedrei de Antropologie este excepțională. El a știut cum să-și atragă numeroși colaboratori și studenți, printre care îi găsim pe John Barnes, Elizabeth Colzon, Victor Turner, Scarlet Epstein și mulți-mulți alții. Cuvântul „școală” este unul potrivit, atunci când ne referim la etnologii din Manchester, un grup strâns unit în jurul lui Gluckman. Școala de la Manchester nu este străină de „teoria filiației”, iar contribuția lui Gluckman la volumul *African System of Kinship and Mariage*, coordonat de Radcliffe-Brown și Forde, se înscrie perfect în această tradiție. Ea se bazează pe o comparație între relațiile de rudenie ale celor din triburile Lodzi din Rhodesia și Zulu din Natal. Instituțiile celor două grupuri sunt reduse la niște sisteme de rudenie și de căsătorie. Comparând cele două societăți destul de diferite din punctul de vedere al structurii lor familiale, Gluckman încearcă să arate variațiile care există în cadrul structurii lor familiale, în funcție de prezența ori absența grupurilor filiative structurate: astfel, cei din triburile Lodzi, din Rhodesia, nu cunosc filiații structurate, în timp ce Zulu din Natal sunt împărțiți în clanuri exogame puternic structurate.

După Gluckman, prezența sau nu a unor grupuri de descendență structurate are influențe asupra a numeroși alți indicatori sociali, punând, astfel, bazele unui tip particular de societate. Așadar, în societățile care nu cunosc un tip marcat de succesiune, căsătoria tinde și ea să fie mai suplă și divorțul mai frecvent; relația bărbat-femeie este mai egalitară. Exemplul dat de Gluckman pune foarte bine în evidență modul în care un dat structurat poate influența configurația societății în general. Prezența sau absența grupurilor de descendență structurate permit, într-adevăr, să se poată determina două adevărate tipuri de societate. Ceea ce etnologul încearcă să găsească în cadrul muncii sale de teren sunt formele structurale, ansamblul relațiilor sociale tipice, care caracterizează societățile și pe care vin să se grezeze indivizii. Actorii concreți se estompează oarecum în spatele acestor reguli cărora le sunt supuși. Găsim la acești antropologi ai școlii structural-funcționaliste idealul pozitivist al unei științe a societății umane.

Totuși, Gluckman nu se va opri aici, distanțându-se cumva de această concepție rigidă a structural-funcționalismului. După acesta, nu poți înțelege o societate fără să-i analizezi elementele de conflict. Astfel se va face cunoscută Școala de la Manchester: punând accentul pe o anumită formă de schimbare și, mai ales, pe istoricitatea societăților africane. Gluckman arată că conflictul este orientat spre menținerea sistemului și a echilibrului său. Astfel, acesta menționează – *Nu există societate care să nu cunoască astfel de stări de ostilitate între secțiunile care o compun; dar, dacă sunt contrabalansate de alte sisteme de loialități, ele pot contribui la liniștea ansamblului.*

Mai departe Gluckman arată că starea de a fi rebel caracteristică regatelor africane nu pune în discuție sistemul social. După Georges Balandier, Max Gluckman a recunoscut dinamica internă ca intrând în componența oricărei societăți, dar i-a redus importanța modificatoare. Pentru Gluckman, faptul de a fi rebel

servește la revigorarea ordinii stabilite; de aceea s-a putut scrie despre acesta că ar reprezenta o sinteză între Marx și Durkheim.

Victor Turner (1920-1983). Cariera lui Turner începe în anul 1950, cu cercetări făcute în mijlocul triburilor Ndembu din Zimbabwe. Una dintre lucrările sale cele mai strălucite pe care le-a prilejuit această cercetare este cea intitulată *Schism and Continuity in an African Society* (1957). Regăsim la Turner ideea că, pentru a exista, o societate trebuie, fără îndoială, să-și păstreze o anumită perenitate, dar că accentul trebuie pus și pe conflict și contradicție. Acestea capătă aici un loc mult mai important decât la Gluckman. Societatea Ndembu, ne spune Turner, este mai degrabă caracterizată prin mobilitate decât prin stabilitate. După Turner, societatea Ndembu rămâne marcată și de individualismul propriu vânătorii și de slabul grad de cooperare pe care acesta îl presupune. Doar femeile aduc o anumită stabilitate structurii sociale. Fragilitatea și tensiunea care decurg de aici se răsfrâng și asupra altor nivele ale vieții sociale a membrilor triburilor Ndembu: ficțiuni, contradicții și perturbații diverse par să o caracterizeze. Aceste conflicte și rezolvarea lor constituie ceea ce Turner numește *social drama*, o dramă socială. Turner rezervă acest termen conflictelor importante ce traversează în mod regulat societatea, opunând două tabere ori două persoane. Aceste drame sociale urmează în mod sistematic aceeași secvență: 1. pentru un motiv oarecare, două părți încep să se desprindă una de cealaltă; 2. criza se mărește, ruptura câștigă teren; 3. mecanisme de împăcare sunt puse în mișcare; 4. conflictul ajunge la o soluție sau duce la o schismă.

Lucrarea *Schism and Continuity in an African Society* este adesea considerată ca cel mai bun exemplu de analiză reprezentativă a școlii de la Manchester. Acesta a examinat și relațiile dintre corpul uman și clasificarea culorilor. Corpul omenesc, crede el, este însăși baza clasificărilor. Organismul furnizează experiența crucială a simbolizării. Plecând de la el, oamenii încep să clarifice lucrurile.

Clasificările derivă din faptul că omul trebuie să se reproducă, să alăpteze, să se bată, să ucidă, să-și întemeieze o familie. Prima formă de clasificare a culorilor constă deci în a reprezenta forțele vieții, într-un context ritual, pentru a-i da omului impresia că el controlează aceste forțe. Forțele care țin de viață și simbolurile ce le sunt asociate sunt, așadar, anterioare clasificărilor sociale în jumătăți, clanuri și totemuri.

Altfel spus, Turner crede că ipoteza lui Durkheim și a lui Mauss despre fundamentul social al clasificărilor nu este însă decât o elaborare secundară. Primele clasificări, spune el, sunt, mai întâi, legate de corp. Turner crede că culorile sunt legate de experiența fundamentală a vieții și a corpului. În multe societăți, aceste culori sunt asociate anumitor fluide, secreții, deșeuri ale corpului omenesc. Astfel, roșul este, în mod universal, simbolul sângelui; albul este asociat cu laptele matern și cu sperma; negrul cu excrementele și cu urina. Dar, în același timp, fiecare simbol este multifocal și conține un număr important de asocieri și de conotații.

Cele trei culori reprezintă experiența fundamentală, primordială a omului. Ele însă o transcend, sublimând condițiile fizice normale. Această experiență esențială capătă și o dimensiune socială: de exemplu, albul este strâns legat de grupul patrilinear. Roșu este legat de sângele matern și, prin urmare, de grupul matrilinear, însă, după Turner, experiența organică este esențială.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Relatați despre specificul antropologiei dinamice.
- b) Analizați modul de a concepe dinamica socială în contextul antropologiei dinamice.
- c) Determinați esența problemelor studiate de Max Gluckman și Victor Turner.
- d) Apreciați antropologia dinamică în calitate de antropologie a conflictelor și a mutațiilor.

Surse bibliografice propuse spre documentare

1. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Mâine”, 1999.
4. CLIFFORD, James. *The Predicament of Culture*, Cambridge & London: Harvard University Press, 1988.
5. HARRIS, Marvin. *Cultural Anthropology*, New York: Harper Collins College Publishers, 1995.
6. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.

Tema 6. Studiul structurilor sociale ca fundament antropologic

Obiective de referință:

- Să indice trăsăturile caracteristice ale antropologiei franceze și reprezentanții ei.
- Să determine esența și importanța concepțiilor antropologice ale lui E. Durkheim.
- Să evoce aportul lui Marcel Mauss la dezvoltarea antropologiei (*Lucrarea Eșeu despre dar*).
- Să argumenteze importanța ideilor antropologilor: Robert Hertz, Lucien Levi-Bruhl, Arnold van Gennep.

Unități de conținut:

1. Condițiile apariției și trăsăturile caracteristice ale antropologiei franceze

2. Durkheim despre esența fenomenului religios și influența lui asupra formelor de organizare socială (Lucrarea *Formele elementare ale vieții religioase*)
3. Darul ca prima formă a contactului economic. Lucrarea lui Marcel Mauss *Eseu despre dar*
4. Robert Hertz despre importanța cultelor populare, despre polaritate (preeminența mâinii drepte, sacrul și profanul)
5. Lucien Levi-Bruhl: caracteristicile mentalității primitive, conceptele de *reprezentare colectivă, lege de participare*
6. Arnold van Gennep – riturile de trecere

Termeni-cheie: *fapt social, reprezentări colective, societate, solidaritate mecanică, solidaritate organică, dar, rituri de trecere.*

Împreună cu SUA și Marea Britanie, Franța este o țară care a marcat istoria antropologiei sociale. Școala antropologică franceză nu a părut niciodată ruptă de preocupările majore ale etnologiei, dimpotrivă, vom găsi înăuntrul ei autori și lucrări care pot fi considerate ca jaloane fundamentale ale gândirii antropologice. Emile Durkheim (1858-1917) a fondat „Anul sociologic”, o revistă de științe sociale, care va deveni nucleul unei adevărate școli de antropologie socială.

În lucrarea *Les règles de la méthode sociologique*, **Durkheim** enunță o serie de principii epistemologice care vor marca puternic antropologia socială modernă. La începutul secolului al XX-lea, antropologia socială dorește să se elibereze de biologie, găsind la Durkheim un program de realizare a acestei specificități a socialului. Durkheim definește faptul social ca ceva ce există în afara individului, altfel spus, afirmă că faptele sunt reale, că au o existență proprie, exterioară individului și că sunt detașate de subiecții conștienți care și le reprezintă. În sociologia durkheimiană, societatea este o entitate fundamentală, prezentată direct, în mod axiomatic. Ea

este o entitate care posedă o realitate proprie, dincolo de suma indivizilor care o compun. Nu servește deci la nimic să vrei să studiezi societatea având la bază motivații și alegeri individuale. Indivizii se asociază tocmai pentru că sunt diferiți. Diviziunea muncii este un fenomen esențial al vieții sociale, căci permite apariția solidarității. Dacă, în mod natural, omul este o ființă socială, adică predispusă la o viață socială, sarcina sociologiei este aceea de a înțelege mecanismele vieții în societate. Societatea este, într-adevăr, greu de conceput în afara unor entități specifice. Teoria lui Durkheim enunță un principiu care poate părea ca fiind paradoxal: după sociologul francez, societatea modernă ar fi mai solidă și mai solidară decât societățile inferioare, unde domnește tipul de solidaritate mecanică.

Dintre toate lucrările sale, *Les formes élémentaires de la vie religieuse* este cea care a avut influența cea mai profundă asupra etnologilor. Este, cu siguranță, o operă remarcabilă, care încearcă să surprindă esența fenomenului religios placat pe formele de organizare socială. Ca sociolog, Durkheim consideră, întrucâtva, că esența însăși a religiei este socială și că, religia scoate în evidență o realitate socială³. Este, poate, ceea ce diferențiază, după el, religia de magie. Pe plan epistemologic, Durkheim avansează ipoteza potrivit căreia categoriile noastre mentale variază, în funcție de condițiile sociale care le determină; ideile sunt reflectarea societății, adică modul de a trăi împreună. Ierarhia, de ex., este exclusiv un lucru social: doar în societate există superiori și inferiori. Deci, de la societate am împrumutat aceste noțiuni, pentru a le proiecta, apoi, în reprezentarea pe care ne-o facem despre lume. Orice religie este o expresie a sacrului, misiunea ei constând în a menține sacrul departe

³ DURKHEIM, E. *Formele elementare ale vieții religioase*, p.16.
https://old.polirom.ro/resurse/biblio_online/formele_elementare.pdf

de profan. Deși religia presupune, în mod necesar, aspecte sociale, orice expresie religioasă nu este obligatorie și colectivă.

Marcel Mauss (1872-1950). Mauss a fost un empirist convins. El se va desprinde încă și mai mult de principiile evoluționiste, va rămâne conștient că instituțiile se schimbă cu timpul și că ele sunt susceptibile de a deveni tot mai complexe. Concepția sa despre faptul social total simbolizează tocmai această bogăție de fapte, care niciodată nu sunt unidimensionale. Faptele sociale totale pun în mișcare societatea în totalitatea ei, ele sunt în același timp juridice, economice, religioase și chiar estetice. După Levi-Strauss, această concepție prefigurează structuralismul, căci avansează ideea că orice fapt social formează un sistem, un ansamblu integrat. „*Eseu despre dar*” a devenit o referință în critica utilitarismelor și a liberalismelor economice. Notorietatea lucrării provine, în mare parte, din faptul că ea critică concepția utilitaristă a unei economii bazate pe urmărirea exclusivă a interesului individual și pe mercantilism. Pentru Mauss, prima formă a contractului economic este *darul*. Dar care însă nu există în formă pură, ci ia forma sintetică a schimbului. De altfel, cuplul schimb-dar se manifestă prin intermediul a trei obligații: *a da, a restitui, a primi*. Obligația de a da este în mod deosebit prezentă în aceste economii care nu teaurizează. Schimbul-dar nu este o simplă tranzacție economică, ci un fapt social total, care creează sens între indivizi, punând astfel bazele legăturii sociale. Darul naște dar. Cu el circulă valorile, în timp ce cu un bun transmiți alte lucruri, în special rangul, și chiar spiritul. Așadar, lucruri pe care le studiază prezintă o natură în același timp exemplară, dar totuși pe cale de dispariție; ca rezultat, ele urmăresc frecvent a-și exacerba diferențele și rivalitățile.

Darul servește drept critică concepției clasice a economiei: el exprimă faptul că grupurile formează o țesătură economică autosuficientă. În plus, el arată că o parte din umanitate știe să schimbe lucruri considerabile sub alte forme și din alte motive decât

cele pe care le cunoaștem. Pentru a fi convingător, Mauss ar fi trebuit să compare schimbul de daruri cu economia cadourilor. Interesul lucrării *Eseu despre dar* constă în faptul că ne dezvăluie mai multe lucruri asupra unei părți a tranzacțiilor inerente oricărei societăți decât asupra stabilirii unei opoziții între două modele de societate. După Mauss, *habitus*-ul, manieră obișnuită de comportament, are o natură pur socială și culturală, de vreme ce este diferit de la o societate la alta. Mauss arată că înseși sentimentele pot face obiectul unui studiu sociologic, căci ele nu exprimă doar stările sufletești ale unei persoane, ci reprezintă adesea atitudini prescrise social. El se opune astfel ideii conform căreia sentimentele ar fi o expresie pur individuală sau naturală. Ele variază în funcție de culturi. Ceremoniile funerare pot furniza o excelentă ilustrare a caracterului social al exprimării sentimentelor. Sentimentele nu sunt doar exprimarea personală a propriei personalități, ele sunt și un mod de a transmite mesaje altuia. Sentimentele noastre sunt deci înrădăcinate în cultură și sunt marcate pentru totdeauna de semnul nonspontaneității și al obligației.

Robert Hertz (1881-1915). Ca și Mauss a fost preocupat de subiecte apropiate de preocupările de zi cu zi ale etnologilor: este interesat, în mod deosebit, de societățile primitive, putând imagina că el însuși se consideră un empirist. Hertz reamintește importanța demersului etnografic și a studiului cultelor populare în ele însele. El afirmă că aceasta este o religie fundamentală, una preistorică chiar, pe care o putem descoperi ca pe o formidabilă conservare a străvechilor tradiții. Dincolo de aceste considerații discutabile, el pune totuși bazele unei noi direcții de dezvoltare a etnologiei. Hertz a tratat o temă comună, aproape trivială, și anume, diferența dintre mâna dreaptă și mâna stângă. El subliniază universalitatea acestei polarități și a proeminenței minții drepte. Hertz a putut, în felul acesta, să pună o problemă generală la care să aducă un răspuns teoretic valabil pentru ansamblul culturilor, inclusiv ale noastre.

Pretutindeni în lume, remarcă Hertz, în toate societățile, mâna dreaptă este judecată superioară celei stângi. Ea este asociată purității, cealaltă impurității. Mâna dreaptă este modelul tuturor aristocrațiilor, iar cea stângă, al întregii plebe. Spre mâna dreaptă, într-adevăr, se îndreaptă onorurile, desemnările măgulitoare, prerogativele: ea acționează, dă ordine, apucă. Dimpotrivă, mâna stângă este disprețuită și redusă la simplul rol auxiliar. Orice ierarhie socială se pretinde, de altfel, fondată pe natura lucrurilor. În general, dreptei îi sunt asociate dexteritatea, corectitudinea, spiritul de dreptate, justiția, în timp ce stângii îi corespund majoritatea ideilor contrare. Diferențierea obligatorie a părților corpului este un caz particular și o consecință a dualismului inert, a gândirii primitive. Celelalte avantaje psihologice pe care le posedă mâna dreaptă nu sunt decât ocazia unei diferențieri calitative, a cărei cauză se ascunde, dincolo de individ, în constituirea conștiinței colective.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Indicați trăsăturile caracteristice ale antropologiei franceze și reprezentanții ei.
- b) Determinați esența și importanța concepțiilor antropologice ale lui E. Durkheim.
- c) Apreciați contribuția Școlii franceze la dezvoltarea antropologiei.
- d) Relatați despre principalele tematizări expuse de Marcel Mauss în lucrarea – *Eseu despre dar*.
- e) Analizați darul și contra-darul în calitate de legătură socială.
- f) Dezvoltați un proiect cu titlul – De ce oferim daruri?

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. DURKHEIM, E. *Formele elementare ale vieții religioase*. Iași: Polirom, 1995.
2. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.

4. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.
5. MARCUS, George E. *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1986.
6. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.

Tema 7. Școala – „Cultură și Personalitate”

Obiective de referință:

- Să identifice reprezentanții și fundamentele teoretice ale școlii „Cultură și Personalitate”.
- Să cunoască activitatea și concepțiile lui Franz Boas.
- Să evedențieze și să analizeze temele importante ale antropologiei lui Ruth Benedict și Margaret Mead.
- Să aprecieze meritele școlii „Cultură și Personalitate”.

Unități de conținut:

1. Reprezentanții și fundamentele teoretice ale școlii „Cultură și Personalitate”
2. Descrierea ceremoniei potlach-ului și viziunea lui Boas despre importanța prestigiului social
3. Ipoteza Sapir-Whorf privind raportul dintre limbă și cultură
4. Ruth Benedict despre patternurile culturii.
5. Margaret Mead și temele importante ale antropologiei sale
6. Meritele școlii „Cultură și Personalitate”

Termeni-cheie: *culturalism, relativism cultural, particularism cultural, Potlach, patternurile culturii.*

Dacă etnologia americană se va fi distins puternic în vreun domeniu, apoi acela ar fi fost cel al studiului personalității. Numitorul comun al acestei școli constă în tentativa de a sesiza influența culturii sau a unei culturi asupra personalității membrilor acestei culturi. Toți membrii unei societăți împart, încă din fragedă copilărie, aceleași experiențe, care ajung la formarea unei personalități de bază. **Școala Cultură și Personalitate** insistă asupra diversității culturilor. Contrar evoluționiștilor care au pus accentul pe marile stadii prin care orice societate era obligată să treacă, antropologii americani vor sublinia originalitatea fiecărei culturi care își găsește drept corolar constituirea unei personalități proprii. Acest curent se baza pe câteva postulate fundamentale:

Continuitatea: există o continuitate între experiențele primei copilării și personalitatea adultă, aceasta fiind determinată de prima. Traumatismele din timpul acestei copilării produc fixații, anxietate, nevroze, care, la rândul lor, au efect asupra instituțiilor culturale.

Uniformitatea: fiecare societate este caracterizată de o personalitate proprie.

Omogenitatea: fiecare cultură tinde spre trăsături omogene, adică spre o anumită coerență, ea putând deci fi calificată prin unul sau mai mulți termeni care o sintetizează. Dacă o cultură împrumută o trăsătură de la alta, ea o transformă imediat, pentru a o adapta propriilor ei valori.

Despărțirea: în consecință, culturile sunt separate unele de altele, ele coexistă fără să se întrepătrundă. Pentru culturaliști, proximitatea geografică nu este un gaj de transmitere de trăsături culturale: dimpotrivă, frontierele dintre culturi tind a fi opace.

Franz Boas (1858-1942). Cu Boas, antropologia devine tot mai mult etnologie. Etnografia grupului Kwakiutl a lui Boas prefigurează fără nicio urmă de îndoială, ceea ce, mai târziu, vom numi observația participativă. În ea găsim remarcabile descrieri ale instituției potlach-ului, o ceremonie în timpul căreia un bărbat își

împarte bunurile, în special platouri de aramă și cuverturi de lână, celor din preajma sa. Cea mai neînsemnată ocazie devine un pretext pentru a dăruii, distribuirile acestea de bunuri neavând însă nimic în comun cu darurile altruiste. După Boas, este vorba, mai degrabă, de rivali care se luptă astfel între ei prin intermediul bunurilor. Căci nimic nu folosește să ai bunuri, dacă acestea nu sunt dăruite, iar prestigiul legat de bogăție nu se obține cu adevărat decât dacă ești capabil să te desparți de ele: altfel spus, câștigi un prestigiu oferind. Cu cât dai mai mult, cu atât statutul crește. Darurile ceremoniale nu erau întru totul dezinteresate, de vreme ce se știa că anumite bunuri oferite trebuiau să fie returnate într-un fel sau altul. Cu Boas, antropologia, din știință a culturii, devine, treptat, o știință a culturilor. Boas considera că antropologia nu era o știință comparativă: grupurile pe care le studia erau întrucâtva incomensurabile. În viziunea lui Boas, civilizația nu este ceva absolut, ea este relativă, iar ideile și concepțiile noastre nu sunt adevărate decât în limitele propriei noastre civilizații. Ceea ce l-a determinat pe Boas să studieze o societate sub toate aspectele a fost experiența sa de teren. A ajuns astfel să avanseze ideea unor entități discrete, să transforme grupurile în societăți, având fiecare o cultură proprie. Pentru antropologi, individul nu apare important decât ca membru al unui grup social ori rasial.

Sapir (1884-1939), **Whorf** (1956) și *relativitatea lingvistică*. Lingviști, psihologi și antropologi, acestea sunt caracteristicile unora dintre figurile cele mai puternice ale antropologiei americane din perioada interbelică. Whorf a afirmat că limba determină trecutul. Sapir aproba, la rândul său – Lumea reală este, în sens larg, construită inconștient pe obișnuințele noastre lingvistice. Altfel spus, structura lingvistică antrenează viziuni ale lumii diferite: oamenii văd lumea în diverse moduri, în funcție de limba folosită. Ca și Mead și Benedict, Sapir și Whorf consideră fiecare cultură ca un tot unitar, incluzându-i pe fiecare dintre membrii ei într-o matrice originală.

Astfel, limba nu mai este doar un mijloc de a comunica, ci și un mod de a construi lumea, stabilind categorii mentale, care-i predispun pe oameni la a vedea realitățile într-un anumit fel. Limba este, așadar, o forță care stabilește în spiritele noastre categorii care, la rândul lor, clasează lucrurile în asemănătoare și diferite. Raporturile dintre limbă, cultură și gândire au fost totuși revizuite de atunci. A fost nuanțat, de exemplu, aspectul constrângător și determinant al limbii asupra culturii. Sapir afirmă că limbajul are puterea de a analiza datele experienței în elemente disociabile, pentru a ajunge, mai apoi, la acel domeniu comun pe care îl formează cultura. El este un puternic instrument de socializare, fără limbaj nu ar putea exista adevărate relații sociale, or a poseda o limbă constituie un simbol puternic de solidaritate socială care-i unește pe vorbitori. Orice grup sau subgrup tinde să dezvolte particularități lingvistice care să-l caracterizeze.

Ruth Benedict (1887-1948). Lucrarea *Patterns of Culture* reprezintă o sinteză care pune accentul pe diferențele care separă populațiile. Studiul lui Benedict se apleacă, la început, asupra noțiunii de cultură. Pentru ea, un grup social tinde să devină o cultură, iar o cultură este un ansamblu omogen ale cărui caracteristici esențiale îi marchează puternic pe membrii săi. Natura umană este eminentamente flexibilă, fiecare cultură aducând răspunsuri diferite la problemele ce se prezintă omului spre rezolvare. Scopul etnologiei este deci acela de a vorbi despre această diversitate a culturilor. Fiecare societate este o configurație aparte, un corpus special de elemente culturale care se pot combina la nesfârșit. Fiecare cultură este unică și o ia pe drum propriu în urmărirea unor scopuri diferite; ea își definește propriile orientări și nu poate fi judecată în termenii altei societăți. În al doilea rând, o cultură este un ansamblu integrat, un tot articulat și trebuie studiată ca atare, altfel spus – ca entitate coerentă și funcțională. Studiind o societate, putem încerca să-i reconstruim trăsăturile esențiale care se impun tuturor.

Margaret Mead (1901-1978). Unul dintre marile merite ale lui Mead a fost de a introduce în antropologia socială noi teme de studiu: socializarea copiilor, sexualitatea, diferențele dintre bărbați și femei, teme care devin chestiunile cele mai importante ale antropologiei sale. Școala „Cultură și Personalitate” nu a cunoscut un adevărat avânt decât în SUA. Mead aparține generației de gânditori care au contribuit la apariția valorilor moderne.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Descrieți fundamentele teoretice ale școlii „Cultură și Personalitate”.
- b) Analizați postulatele fundamentale ale Culturalismului american.
- c) Redați esența ipotezei Sapir-Whorf privind raportul dintre limbă și cultură.
- d) Expuneți temele importante ale antropologiei dezvoltate de către Margaret Mead.
- e) Formulați concluzii cu privire la temele importante ale antropologiei americane.

Surse bibliografice propuse spre documentare

1. BOAS, Franz. *Anthropology and Modern Life*. New York: Dover Publications, 1962.
2. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.
3. MEAD, Margaret. *An Anthropologist at Work*. Greenwood Press, 1966.
4. MEAD, Margaret. *Male and Female. A Study of the Sexes in a Changing World*. New-York: William Morrow&Comp., Publishers, 1968.
5. MEAD, Margaret. *Sex and Temperament, in three primitive societies*. New York and Toronto: Mentor Book, 1950.
6. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.
7. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.

8. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.

Tema 8. Școala structuralistă – Claude Lévi-Strauss

Obiective de referință:

- Să cunoască activitatea lui Claude Lévi-Strauss ca figură dominantă a curentului structuralist.
- Să analizeze concepțiile lui C. Lévi-Strauss despre sarcina antropologiei, structurile spiritului uman, cultură, relații de rudenie etc.
- Să aprecieze însemnătatea structuralismului.

Unități de conținut:

1. Claude Lévi-Strauss – figură dominantă a curentului structuralist
2. Cultura ca sistem formal de semne
3. Lucrarea *Tropice triste*: mitul, ritualul, literatura ca „universalii” ale culturii
4. Analiza gândirii primitive (Lucrarea *Gândirea sălbatică*)
5. Analiza structurală a relațiilor de rudenie

Termeni-cheie: *structuralism, structură, mituri, ritualuri, gândire primitivă, totemism.*

Începând cu anul 1950, antropologia franceză va fi marcată de personalitatea unui om, **Claude Lévi-Strauss** (1908-2009). Structuralismul a impregnat toate științele sociale, dar și filosofia, psihologia, istoria. Acest curent a devenit o adevărată modă. Căci, chiar dacă Lévi-Strauss este astăzi figura dominantă a acestui curent, structuralismul și-a lăsat amprenta asupra unei întregi generații de etnologi. Pentru Lévi-Strauss, structura nu este o realitate empiric

observabilă și, spre deosebire de Radcliffe-Brown, se ferește, în general, să vorbească de structură socială. Pentru el, structura este un construct intelectual, un model aranjat, plecând de la materiale empirice, fără îndoială, dar nefiind reflectarea acestei realități.

Structurile sunt abstracțiuni, modele, construcții teoretice, a căror utilitate constă în a face realul inteligibil. Pentru a înțelege realul, trebuie să reducem un tip de realitate la altul, realitatea adevărată nu e niciodată și cea mai manifestă. Altfel spus, ceea ce se observă în viața socială nu ne oferă decât o falsă aparență, o iluzie a acestei realități. Pentru a înțelege socialul, trebuie să elaborăm modele. Or, aceste modele nu sunt conștiente, altfel spus, actorii sociali nu sunt în stare să ni le comunice. Membrii unei societăți nu sunt conștienți de regulile, de principiile care le guvernează viața socială. Modelele conștiente nu sunt decât raționalizări, legitimări ale unei practici, ele nespunându-ne nimic în legătură cu explicația profundă a vieții sociale. Așa cum subiectul vorbitor nu e în stare să explice mecanismele limbajului, tot la fel actorul social nu poate să dea pe față natura profundă a practicilor sociale. Astfel, după Lévi-Strauss, sarcina antropologiei este aceea de a construi modele inconștiente, ea trebuie să se organizeze în jurul aspectelor inconștiente ale fenomenelor colective, spre deosebire de istorie, care se mulțumește cu aspectul conștient al fenomenelor sociale⁴.

Scopul ultim al lui Lévi-Strauss este acela de a descoperi „universalii” gândirii umane, legile generale ale comportamentului, însă acesta afirmă că metoda comparativă nu este cel mai bun mijloc pentru a ajunge la ele. O acumulare de fapte, spune Levi-Strauss, este inutilă, căci nu va ajunge niciodată la țintă, adică nu va aduna toate manifestările aceluiași fenomen. Lingviștii au încercat să găsească

⁴ LÉVI-STRAUSS, Claude. *Antropologia structurală*, pp. 39-50 https://monoskop.org/images/a/a1/Levi-Strauss_Claude_Antropologia_structurala_1978.pdf

aceste universalii, adică principiile generale și universale care se ascund în spatele diversității limbilor. Tot astfel, antropologia structuralistă are drept scop descoperirea universalilor, a principiilor generale care stau ascunse în spatele diversității culturilor umane. Pentru Lévi-Strauss cultura nu funcționează ca un organism, ci ca un limbaj. Ca și limbajul, viața socială este concepută ca un sistem de semne, de vreme ce actorii sociali vorbesc fără a cunoaște structurile limbajului, tot așa și ei trăiesc intuițiile fără ca mecanismele acestora să le fie cunoscute. Cultura, pentru Lévi-Strauss, este un sistem formal de semne, un fel de limbaj. Cine spune limbaj, spune și comunicare, iar, după Lévi-Strauss, societatea este chiar un sistem de comunicare, sau mai degrabă un ansamblu de sisteme de comunicare. Antropologia socială se va concentra, în consecință, asupra aspectelor vieții sociale care se pot cel mai lesne reduce la sisteme de comunicare, adică, în special, asupra ritualului, organizării sociale, sistemelor de rudenie sau mitologiei.

Dacă societatea este un sistem de comunicare, acest lucru este posibil pentru că se bazează pe schimb. În opinia lui Lévi-Strauss, nu există, într-adevăr, societate fără comunicare, adică fără schimb și reciprocitate. Reciprocitatea schimbului este deci principiul structural care subîntinde orice viață socială. Pentru Lévi-Strauss, structurile sunt modele, adică niște constructe teoretice, care permit să ne putem da seama de orice fapt observat. Structura are un caracter sistematic, ea constă într-o asemenea aranjare de elemente, încât o modificare banală a uneia dintre ele antrenează modificarea tuturor celorlalte. Considerând limba ca un sistem social și codificat, Saussure și lingvistica structurală respingeau practicile individuale și diacronia în afara câmpului lingvisticii. După modelul lui Saussure, Lévi-Strauss se va dezinteresa, la rândul său, de agenții sociali și de schimbare. Va concepe socialul ca un sistem, ca un ansamblu de relații preexistente indivizilor. Subiectul este redus la cea mai simplă expresie a sa. Tot la fel, analiza structurală nu se pretează studiului

transformărilor, schimbării sau conflictelor sociale. În *Tristes Tropiques*, Lévi-Strauss vede în etnologie confirmarea tezelor lui Rousseau. În modul său categoric, de fiecare dată când se află în prezența indigenilor, Lévi-Strauss face referință la gânditori, în special la Rousseau. Contractul, scrie acesta, este materia primă a vieții sociale, iar societățile sunt bazate pe reciprocitate.

Structuralismul nu consideră realitatea observabilă ca principalul obiect de studiu. Socialul nu este, aici, considerat decât ca o realizare a proprietăților spiritului omenesc. Altfel spus, și contrar lui Durkheim, pentru care socialul determină gândirea, după cum comentează Piaget, Lévi-Strauss consacră primatul intelectului, al spiritului asupra socialului. Așa cum vorbirea este realizarea limbii, tot așa socialul derivă din proprietățile fundamentale ale spiritului uman. Ca și limbajul, sistemele simbolice pe care le formează culturile există în afara indivizilor; totuși, ne vine greu să înțelegem cum ar exista ele fără aceștia din urmă. Analogia cu limba își capătă aici întregul sens: socialul este un sistem simbolic, de idei, de același ordin și este preexistent indivizilor. Ar exista, prin urmare, un ansamblu de reguli, care, ca și limbajul, ar fi utilizate de oameni pentru a construi lumea.

Sistemul social este, așadar, realizarea capacităților spiritului omenesc. Altfel spus, gândirea se realizează, se actualizează. Lumea socială este realizarea categoriilor creierului. Pe Lévi-Strauss îl interesează, cel mai adesea, socialul din punct de vedere general, teoretic. După structuraliști, dihotomizarea este unul din modurile de funcționare, o proprietate fundamentală a spiritului omenesc. Gândirea găsește o anumită coerență în constituirea de sisteme de opoziții, cel mai adesea de tip binar. Astfel, ideile sunt concepute în mod coerent, sistematic. Hrana se opune celor ce nu sunt comestibile, ceea ce e jos nu e sus, ceea ce e crud nu e gătit, ceea ce este natură nu este cultură. Altfel spus, cultura, ca și limbajul, ca sistem de semne, face ca semnele să se opună unele altora și, mai

ales, două câte două. Un semn nu există decât în raport cu altele, el nu are o realitate proprie, în afara relației care îl opune celorlalte semne. Ceea ce este sus nu există decât pentru că există ceea ce e jos.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Relatați despre activitatea lui Claude Lévi-Strauss ca figură dominantă a curentului structuralist.
- b) Analizați concepțiile lui C. Lévi-Strauss despre structurile spiritului uman, cultură ca sistem de semne, relații de rudenie etc.
- c) Redați specificul gândirii primitive expusă în lucrarea *Gândirea sălbatică*, Cl. Lévi-Strauss.
- d) Apreciați însemnătatea structuralismului.

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999.
4. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Antropologia structurală*. București: Ed. Politica, 1978.
5. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Gândirea sălbatică*. București: Editura Științifică, 1970.
6. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Tropice triste*. București: Editura Științifică, 1968.

Tema 9. Antropologia marxistă

Obiective de referință:

- Să evoce activitatea lui K.Marx și F.Engels ca fondatori ai antropologiei marxiste.
- Să determine contribuțiile marxismului la studiul societăților primitive și a procesului dialectic de dezvoltare a societății.
- Să compare marxismul cu funcționalismul și evoluționismul.
- Să identifice continuatorii marxismului în antropologie: C.Meillassoux, M.Godelier (Franța), M.Harris (SUA).

Unități de conținut:

1. K.Marx și F.Engels – fondatori ai antropologiei marxiste
2. Contribuțiile marxismului la studiul societăților primitive (societăți fără clase)
3. Procesul dialectic de dezvoltare a societății provocată de conflicte și contradicții
4. Contribuția lui F.Engels: lucrarea *Originea familiei, a proprietății private și a statului*
5. Continuatori ai marxismului în antropologie: C.Meillassoux, M.Godelier (Franța), M.Harris (SUA)

Termeni-cheie: marxism, societăți fără clase, conflicte, contradicții.

Marxismul a exercitat o influență profundă asupra gândirii occidentale și, ca toate celelalte științe, etnologia nu a scăpat nici ea de influențele sale. Trebuie totuși să constatăm că etnologia modernă s-a constituit, de-a lungul secolului al XX-lea, pe baze care păreau total opuse teoriei marxiste. Funcționalismul, ca și culturalismul american, s-au construit pe o puternică opoziție aplicată evoluționismului și presupunerilor sale de ordin intelectual. Observația participativă și aparatul conceptual al etnologilor,

favorizând o perspectivă sincronă, puneau accentul pe structura socială și pe utilitatea instituțiilor sociale, adică pe ideea că totul, în cadrul unei societăți, concurează la bunul mers al ansamblului. Societatea devenise un scop în sine, un ansamblu integrat și stabil. Afirmând că scopul final al antropologiei era cercetarea punctului de vedere indigen, a viziunii sale despre lucru și a reprezentărilor sale, Malinowski orienta știința antropologică spre o concepție, mai degrabă, idealistă asupra lumii; etnologii au valorizat, la rândul lor, mai mult simbolurile, fenomenul religios și rudenția decât formele economice ale vieții sociale. Chiar și atunci când se interesau de factorul economic, acest lucru se făcea adesea prin categorii precum darul, ei preferând să studieze circulația bunurilor de prestigiu decât cultura legumelor. Pe scurt, exista un fel de hiat între rațiunea etnologică și gândirea marxistă. Această incompatibilitate relativă nu era totuși de netrecut: numeroși etnologi au devenit din ce în ce mai critici față de axiomele teoretice ale funcționalismului și în special față de refuzul de a cerceta istoricitatea oricărei societăți umane.

Transformările lumii contemporane și, mai ales, procesul de decolonizare puneau, o dată în plus, probleme noi cercetătorilor, care nu se mai puteau mulțumi să-și considere obiectul de studiu ca fiind în afara timpului. Marxismul este o filosofie a istoriei care pune accentul pe lupta de clasă ca mijloc de a depăși formele învechite ale societății și care se înscrie într-o perspectivă materialistă, conform căreia relațiile și forțele de producție sunt factorii determinanți ai unui grup social și ai transformărilor sale. Societatea este înainte de toate percepută ca un mod de producție sau un fel de a produce, relațiile de producție fiind acelea care constituie baza oricărui grup social. Teoria marxistă este, bineînțeles, o formă de materialism, de vreme ce consideră că ideile sunt reflectarea relațiilor de producție. Marx se opunea, astfel, idealismului lui Hegel, care vedea în dezvoltarea ideilor însuși izvorul schimbării istorice. După Marx, existența nu este determinată de conștiință, ci,

invers, conștiința este determinată de existență. Aceste elemente arată cât de îndepărtat era marxismul, prin principiile sale, de etnologia clasică. Marx și Engels însuși au fost interesați de societățile fără clase și de problemele pe care acestea din urmă le puneau vizavi de concepția lor generală despre societate.

Acest interes a fost preluat din plin de anumiți etnologi care au încercat, la rândul lor, să rezolve enigma societăților precapitaliste. Marx și Engels sunt cei care ne vor îndruma pașii în această încercare de a înțelege ce contribuție a putut aduce marxismul la studiul societăților primitive. Ideile lui Marx și Engels au fost influențate de Lewis Morgan și de teoria evoluționistă în general, care, din multe puncte de vedere, nu era foarte îndepărtată de propriile lor concepții. Interesul lui Marx și Engels pentru societățile primitive era dublu: pe de o parte, ei sperau să găsească în aceasta o confirmare a teoriei lor generale despre istorie; pe de altă parte, căutau și urmele unor moduri de viață complet diferite, care contraziceau principiile înseși ale economiei capitaliste și ale exploatării omului de către om, pentru a arăta că acestea nu erau inevitabile. Unul din punctele importante ridicate de absența claselor este acela de a ști dacă, în acest caz, relațiile de producție continuă să fie hotărâtoare.

În *Manifestul Partidului Comunist*, Marx afirmă că istoria tuturor societăților nu e decât istoria luptei de clasă. Pentru Marx, într-adevăr, schimbarea socială este rezultanta conflictelor și a contradicțiilor crescânde dintre clasele sociale, teoria sa devenind, prin urmare, inoperantă în absența noțiunii de clasă socială. În *Ideologia germană*, Marx este interesat, pentru prima dată, de evoluția societăților, respingând tendința, pe care o regăsim la majoritatea autorilor, de a le clasa în funcție de un mod de administrare politică, de exemplu democrație, monarhie etc. O societate, după el, este, înainte de toate, un mod specific de a

produce, altfel spus, un mod de producție, o adunare de persoane capabile să organizeze producția de bunuri materiale.

Un element destul de important al gândirii marxiste este – adevărul nu se regăsește în conștiința indivizilor, ci în raporturile de producție, care sunt în mod special ascunse și a căror descoperire este atât sarcina analistului, cât și a organizațiilor politice. Această concepție respinge întrucâtva ideea unei libertăți individuale și, plecând de aici, a unei democrații politice; ea subînțelege, de asemenea, faptul că există mai multe feluri de adevăr, în special cel al avangardismului revoluționar. Pentru etimologia marxistă, credințele și felurile de a gândi ale oamenilor nu constituie un obiect de studiu în sine, căci nu vor fi privite decât ca expresie a raporturilor economice. După Maurice Bloch, această voință de a depăși sau chiar de a ignora conștiința individuală nu trebuie minimalizată; ea este, de la bun început, o originalitate a teoriei marxiste, prezentă în toată opera lui Marx.

Marx adaptează schemele evoluționiștilor, căutând nu evoluția instituțiilor, ci a societății, în ansamblul său. După el, primul mare stadiu al umanității este stadiul tribal, care se distinge prin trei substadii ce punctează evoluția omenirii: vânătoarea și pescuitul, creșterea animalelor, agricultura. Această progresie implică o creștere a diviziunii muncii și, prin urmare, a inegalității. În istorie, Marx caută, într-adevăr, cauzele inegalității printre oameni, pentru a putea revela mijloacele care le-ar putea pune capăt. Mișcarea istoriei se face, la Marx, urmând un proces pe care acesta îl numește dialectic, adică o dezvoltare provocată de conflicte și de contradicții care duc spre soluții provizorii, care se transformă imediat, la rândul lor, în contradicții noi, care trebuie și ele rezolvate. Dincolo de eșecul aplicărilor sale politice, marxismul rămâne totuși un puternic instrument de analiză și, astfel, își păstrează și astăzi o anumită relevanță. Meritele marxismului sunt legate de faptul că ne menține viu în minte caracterul dinamic al lumii și al societății. El pune

accentul pe contradicțiile sociale care caracterizează întreg sistemul social, pe de o parte, pe faptul că nicio societate nu poate fi astăzi considerată în afara unui context internațional, care exercită, la rândul său, o influență clară asupra raporturilor sociale interne.

Activități și subiecte de reflecție propuse în cadrul temei:

- a) Determinați contribuția antropologiei marxiste la dezvoltarea societății în calitate de scop în sine.
- b) Comparați antropologia marxistă cu alte școli antropologice .
- c) Analizați comparativ marxismul cu funcționalismul și evoluționismul.
- d) Identificați continuatorii marxismului în antropologie: C.Meillassoux, M.Godelier (Franța), M.Harris (SUA).
- e) Interpretați – „Istoria tuturor societăților care au existat nu este decât istoria luptei de clasă”, Marx.

Surse bibliografice propuse spre documentare:

1. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
2. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
3. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Mâine”, 1999.
4. MARGA, Andrei. *Introducere în filosofia contemporană*. Iași: Polirom, 2002.
5. KUPER, Adam. *Anthropology and Anthropologists*. London and New York: The Modern British School, Routledge, 1973.
6. KUPER, Adam. *Culture. The Anthropologist's Account*. Cambridge & London: Harvard University Press, 1999.
7. MURDOCK, George P. *Culture and Society*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1965.

BIBLIOGRAFIE

1. BARRET, Stanley. *Anthropology. A Student's Guide to Theory and Method*. Toronto: University of Toronto Press, 1996.
2. BOAS, Franz. *Anthropology and Modern Life*. New York: Dover Publications, 1962.
3. BONTE, Pierre; IZARD, Michel. *Dicționar de etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
4. CASSIRER, Ernst. *Eseu despre om*. București: Humanitas, 1994.
5. CLIFFORD, James. *The Predicament of Culture*, Cambridge & London: Harvard University Press, 1988.
6. COPANS, Jean. *Introducere în etnologie și antropologie*. Iași: Polirom, 1999.
<https://archive.org/details/jeancopansintroducereinietnologiesiantr-opologiepolirom1999/page/n3/mode/2up>
7. CRAPANZANO, Vincent. *Tuhami: Portrait of a Moroccan*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1980.
8. DELLIEGE, Robert. *O istorie a antropologiei*. Chișinău: Cartier, 2007.
9. DURKHEIM, E. *Les règles de la méthode sociologique*. Paris: PUF, 1993.
10. DURKHEIM, E. *Formele elementare ale vieții religioase*. Iași: Polirom, 1995.
11. EVANS-PRICHARD, E.E. *Anthropologie sociale*. Paris: Payot, 1950.
12. EVANS-PRITCHARD, E.E. *The Nuer*. Oxford: Oxford University Press, 1969.
13. FRASER, James. *Creanga de aur*. I-V. București: Minerva, 1980.
14. FRASER, James. *Folclorul în Vechiul Testament*
15. GEERTZ, Clifford. *A Life of Learning*, ACLS Publications, 1999. www.VirtualLibrary/Anthropology.com
16. GEERTZ, Clifford. *Available Light. Anthropological Reflections on Philosophical Topics*. Princeton: Princeton University Press, 2000.
17. GEERTZ, Clifford. *Interviu*. În: *Caietele Tranziției*, 1997, no. 1.

18. GEERTZ, Clifford. *Islam Observed. Religious Development in Morocco and Indonesia*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1968.
19. GEERTZ, Clifford. *Local Knowledge*. New York: Basic Books, 1983.
20. GEERTZ, Clifford. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, 1973.
21. GEERTZ, Clifford. *Works and Lives. The Anthropologist as Author*. Stanford: Stanford University Press, 1988.
22. GÉRAUD, Marie-Odile, LESERVOISIER, Olivier, POTTIER, Richard. *Noțiunile-cheie ale etnologiei*, Iași: Polirom, 2001.
23. HARRIS, Marvin. *Cultural Anthropology*, New York: Harper Collins College Publishers, 1995.
24. HAVILAND, William. *Cultural Anthropology*. Harcourt Brace College Publishers, 1996.
25. HONDERICH, Ted. *The Oxford Companion to Philosophy*. Oxford & New York: Oxford University Press, 1995.
26. KUPER, Adam. *Anthropology and Anthropologists*. London and New York: The Modern British School, Routledge, 1973.
27. KUPER, Adam. *Culture. The Anthropologist's Account*. Cambridge & London: Harvard University Press, 1999.
28. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Antropologia structurală*. București: Ed. Politica, 1978.
29. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Gândirea sălbatică*. București: Editura Științifică, 1970.
30. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Mythologiques*. Vol. I. *Le cru et le cuit*. Paris: Plon, 1966.
31. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Race et histoire*. Paris: Denöel, 1978.
32. LÉVI-STRAUSS, Claude. *Tropice triste*. București: Editura Științifică, 1968.
33. MALINOWSKI, Bronislaw. *Les Argonautes du Pacifique Occidental*. Paris: Gallimard, 1993.
34. MALINOWSKI, Bronislaw. *Une théorie scientifique de la culture*. Paris: Maspéro, 1968.
35. MARCUS, George E. (ed.). *Rereading Cultural Anthropology*. Durham and London: Duke University Press, 1992.

36. MARCUS, George E. (ed.). *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1986.
37. MARCUS, George E., FISCHER, Michael, F. *Anthropology as Cultural Critique. An Experimental Moment in the Human Sciences*, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.
38. MARGA, Andrei. *Introducere în filosofia contemporană*. Iași: Polirom, 2002.
39. MARGHESCU, Georgeta. *Introducere în antropologia culturală*. București: Editura Fundației „România de Măine”, 1999.
40. MEAD, Margaret. *An Anthropologist at Work*. Greenwood Press, 1966.
41. MEAD, Margaret. *Male and Female. A Study of the Sexes in a Changing World*. New-York: William Morrow&Comp., Publishers, 1968.
42. MEAD, Margaret. *Sex and Temperament, in three primitive societies*. New York and Toronto: Mentor Book, 1950.
43. MURDOCK, George P. *Culture and Society*, Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1965.
44. RADCLIFFE-BROWN, Alfred R. *Structură și funcție în societatea primitivă*. Iași: Polirom, 2000.
45. TROC, Gabriel. *Postmodernismul în antropologia culturală*. Iași: Polirom, 2006.

CERINȚE PENTRU ACTIVITĂȚILE INDIVIDUALE ALE STUDENȚILOR

Pentru a însuși temeinic și profund această disciplină, studenții trebuie să realizeze și un anumit volum de lucru individual. În acest sens, ei vor face recurs la o listă bibliografică pe care o recomandăm. Studiul literaturii teoretice îi va ajuta să înțeleagă complexitatea și importanța subiectelor vizate de disciplina „Istoria antropologiei”. Obiectivul final al acestui curs este ca studenții să-și dezvolte capacitatea de a realiza lucrări individuale. Scopul acestor lucrări-proiecte este de a-i face pe studenți să creeze opere personale care vor conține în ele ineditul, originalul și irepetabilul. Își vor dezvolta capacitatea de a gândi profund în raport cu textele scrise de cercetători în domeniul istoriei antropologiei.

Ca tematică de lucru individual propunem – *Darul ca simbol al comunicării interculturale*. Pentru realizarea acestui lucru individual, propunem următoarele sarcini:

1. Semnificații ale darului în cultura universală;
2. Darul ca simbol al iubirii;
3. Darul ca simbol al puterii.

Nr.	Produsul preconizat	Strategii de realizare	Criterii de evaluare	Termen de realizare
1	<p>Raport Power Point</p> <p>Proiect de cercetare</p> <p><i>Darul ca simbol al comunicării interculturale</i></p> <p>Sarcini intermediare: 1. Semnificații ale darului în cultura universală. 2. Darul ca simbol al iubirii. 3. Darul ca simbol al puterii.</p>	<p>Studentii vor realiza un proiect al cercetării respectând etapele realizării unei cercetări: documentarea, crearea unui plan de lucru, alegerea metodei, analiza conținutului, formularea concluziilor și recomandărilor.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Surse relevante pentru acest proiect de cercetare • Conținutul să corespundă rigorilor științifice, lingvistice, etice, de tehnoredactare • Caracter analitic, volum 8-10 pag. 	<p>Finalul cursului</p>

**LISTA PROIECTELOR DE REFERATE, ESEURI,
ACTIVITĂȚI INDIVIDUALE**

1. Istoria antropologiei occidentale
2. Familie și moralitate
3. Antropologia marxistă
4. Gândirea indigenului – C. Lévi-Strauss
5. Istoria lumii rurale
6. Funcționalismul britanic: context, funcție, sistem
7. Familie, relațiile dintre sexe, condiția feminină și cea masculină

Eugenia BOGATU

ISTORIA ANTROPOLOGIEI

Ghid metodic

Redactare: *Antonina Dembiçi*
Machetare computerizată: *Tatiana Capliuc*

Bun de tipar 19.07.2022. Formatul $60 \times 84^{1/16}$
Coli de tipar 4,4. Coli editoriale 2,7.
Comanda 5. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chişinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru